

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**ЄВРО-2012: НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
НАГРОМАДЖЕНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

аналітична доповідь

КИЇВ – ЛЬВІВ – 2012

ЄВРО-2012: напрями реалізації нагромадженого потенціалу регіонального розвитку. – К.: НІСД, 2012. – 46 с.

Автори:

Волошин В. І., к.е.н., керівник авторського колективу

Васильців Т. Г., д.е.н.

Мокій А. І., д.е.н., проф.

Мікула Н. А., д.е.н., проф.

Борщевський В. В., д.е.н.

Засадко В. В., к.е.н.

Ляш О. І., к.е.н.

Мігуценко Ю. В., к.е.н.

Лупак Р. Л., к.е.н.

Льчук О. О., к.е.н.

За загальною редакцією к.е.н., засл. економіста України Я. А. Жаліла

Доповідь підготовлена до засідання круглого столу 27 листопада 2012 р.

***З текстом доповіді можна ознайомитись на веб-сайті Регіонального філіалу
Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові за адресою:
<http://lv.niss.gov.ua/>.***

При повному або частковому відтворенні матеріалів даної публікації посилання на видання обов'язкове.

© Національний інститут стратегічних досліджень, 2012.

Вступ

Підготовка України до проведення Чемпіонату Європи з футболу 2012 року (Євро-2012) дозволила забезпечити значне поліпшення об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, туристичного, готельно-ресторанного та спортивного комплексів, соціальної сфери.

Упродовж періоду підготовки до Євро-2012 в Україні було апробовано низку нових організаційно-управлінських механізмів, спрямованих на поліпшення якості інституційного забезпечення регіонального розвитку, вдосконалення механізмів структурної модернізації та розвитку регіональних економічних комплексів, державно-приватного партнерства, міжрегіональної та транскордонної співпраці. В результаті вдалося пришвидшити розбудову регіональної інфраструктури, поліпшити кадрове забезпечення регіональних економік, поліпшити матеріально-технічне забезпечення та якість роботи медичних установ, правоохоронних органів тощо.

Подальше ефективне використання потенціалу регіонального розвитку, сформованого в процесі підготовки України до Євро-2012 (у т. ч. у регіонах, що не приймали матчі Євро-2012), потребує:

- підвищення ефективності організаційно-управлінських механізмів стимулювання модернізації регіональних економічних комплексів, розвитку міжрегіонального співробітництва та застосування для цього інноваційних підходів;
- осучаснення та підвищення ефективності використання об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури;
- розбудови нових та підвищення ефективності використання створених спортивних об'єктів, у тому числі розвитку масового спорту;
- використання переваг накопиченого потенціалу туристичного та готельно-ресторанного комплексів;
- покращення структури інвестицій у модернізацію та розвиток регіональних економічних комплексів, зокрема на засадах державно-приватного партнерства;
- розвитку прикордонної інфраструктури та використання набутої практики транскордонного співробітництва.

Відтак, за результатами аналізу досвіду, переваг і недоліків підготовки України до Євро-2012 необхідно обґрунтувати ефективні управлінські рішення щодо подальшої реалізації нагромадженого в регіонах України потенціалу регіонального розвитку.

1. Обсяги інвестування у підготовку України до Євро-2012

При підготовці України до проведення Євро-2012 на період 2007-2012 рр. планувалися істотні обсяги державного фінансування, структура яких була раціональною і збалансованою. При цьому кількість статей видатків, фінансування яких планувалося з Державного бюджету України, щорічно збільшувалася, зростали і суми щорічних планових витрат (табл. 1).

Таблиця 1

Планові витрати з Державного бюджету України на організацію проведення в Україні Євро-2012 за період 2007 – 2012 рр.,

(млн грн)

Статті витрат	Роки					Всього за період 2007-2012 рр.
	2007 – 2008	2009	2010	2011	2012	
Виконання Державної цільової програми з питань підготовки та проведення Євро-2012	-	9800,0	6295,9	6081,9	2637,8	24815,7
Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на відшкодування частини відсоткових ставок за залученими кредитами на оновлення парку автобусів і тролейбусів приймаючих Євро-2012 міст	-	-	-	37,1	62,5	99,6
Виконання боргових зобов'язань за кредитами, залученими під державні гарантії, Державної цільової програми підготовки та проведення Євро-2012	-	-	-	620,2	857,7	1477,9
Діяльність Національного агентства з питань підготовки та проведення Євро-2012 та реалізації інфраструктурних проектів	-	-	-	6748,4	3703,5	10451,9
Заходи з підготовки України до участі у тендері на право проведення Євро-2012	3,0	-	-	-	-	3,0
Організаційне забезпечення підготовки та проведення Євро-2012 та реалізації інфраструктурних проектів	6,9	1,4	4,2	9,2	8,0	29,8
Будівництво, реконструкція, капітальний та поточний ремонт автомобільних доріг	-	150,0	3143,3	2614,7	3132,5	9040,4
Реконструкція та реставрація об'єктів культурної спадщини в містах проведення Євро-2012	-	-	-	1,6	-	1,6
Разом, млн грн	9,9	9951,4	9443,5	16113,1	10402,0	45919,8

Так, на 2007-2008 рр. було заплановано виділення 9,9 млн грн, що становило лише 0,02 % від загальних обсягів фінансування на період 2007-2012 рр. У 2007 р. планувалися лише витрати на заходи з підготовки України до участі у тендері на право проведення Євро-2012 (в розмірі 3 млн грн), а у 2008 р. – 6,9 млн грн на організацію заходів із підготовки України до Євро-2012.

У 2010 р. додалися планові витрати на будівництво, реконструкцію, капітальний та поточний ремонт автомобільних доріг загального користування (міжміське сполучення) та доріг, безпосередньо використовуваних під час проведення в Україні Євро-2012, в обсязі 150 млн грн, і витрати на виконання Державної цільової програми з питань підготовки та проведення в Україні Євро-2012 (далі – Державна цільова програма).

У 2011 р. сума планових витрат із Державного бюджету України збільшилася на 6,7 млрд грн. (на 71,2 %) у зв'язку з фінансуванням витрат на діяльність Національного агентства з питань підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу (далі – Національне агентство), реалізацію інфраструктурних проектів, виконання боргових зобов'язань за кредитами та здійснення заходів, передбачених Державною цільовою програмою, субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на відшкодування частини відсоткових ставок за залученими кредитами на

оновлення парку автобусів та тролейбусів приймаючих Євро-2012 міст.

У 2012 р. на відшкодування частини відсоткових ставок за залученими кредитами на оновлення парку автобусів та тролейбусів приймаючих Євро-2012 міст були заплановані видатки з Державного бюджету України у розмірі 62,5 млн грн, в тому числі у м. Донецьку – 20,3 млн грн, у м. Львові – 20 млн грн, у м. Харкові – 22,2 млн грн.

У плановій структурі реалізації заходів із підготовки до Євро-2012 в Україні було передбачено практично паритетне фінансування з державного бюджету та інших джерел. Так, на реалізацію Державної цільової програми було заплановано фінансування з Державного бюджету України в обсязі 50,9 млрд грн (48,3 %), з місцевих бюджетів – 3,9 млрд грн (3,7 %), а з інших джерел фінансування – 50,6 млрд грн (48,0 %). У цілому за рахунок коштів місцевих бюджетів планувалося покрити лише 2,5-6,5 % витрат.

Фактично фінансування заходів із підготовки України до проведення Євро-2012 було в цілому задовільним, забезпечило значний внесок у модернізацію економічних комплексів держави, втім відхилилося від планового, зокрема за структурними характеристиками, передусім співвідношенням за джерелами залучення та витрачання коштів (рис. 1).

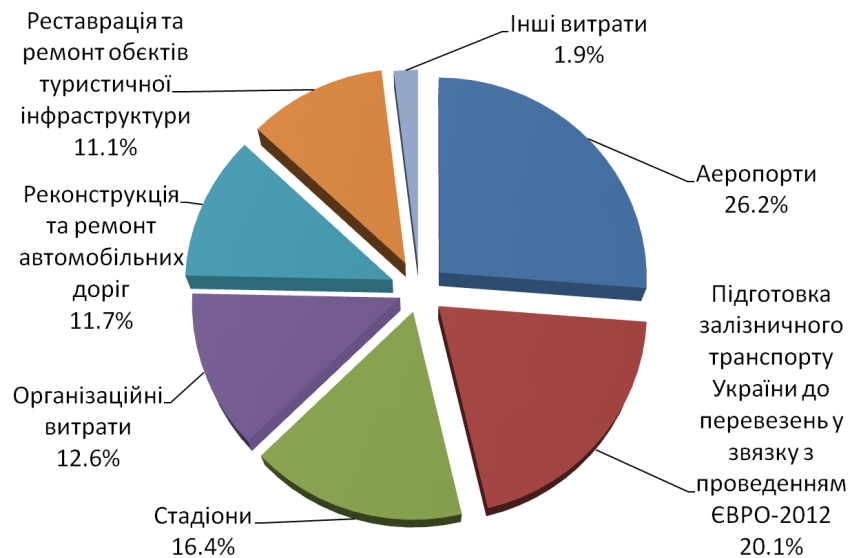

Рис. 1. Структура фінансування витрат на підготовку та проведення в Україні Євро-2012

На фінансування заходів із підготовки до проведення в Україні Євро-2012 було залучено значні обсяги кредитних коштів, зокрема міжнародних фінансових організацій. Це істотно збільшило витрати державного бюджету на їх обслуговування та накладатиме значні фінансові зобов'язання, що передбачатимуться у витратній частині державного і місцевих бюджетів в Україні на найближчі роки.

До позитивних наслідків впливу інвестування у підготовку України до Євро-2012 можна віднести:

- істотне зростання інвестицій як загалом, так і в основний капітал за видами економічної діяльності. Позитивними тенденціями щодо залучення інвестицій характеризувалися ті види економічної діяльності, які були прямо або опосередковано залучені до формування основних об'єктів інфраструктури Євро-2012. Так, слід наголосити на підвищенні темпів зростання інвестицій у діяльність готелів та ресторанів, зокрема у 2006 році темп інвестицій у цей вид економічної діяльності складав 3,2 рази, а у 2011 р. – у 7 раз вище порівняно з 2001 р.;

- структурні зміни в обсягах інвестицій у регіональному аспекті. Так, спостерігалось

поступове вирівнювання регіонів за обсягами інвестицій за рахунок збільшення обсягів залучення інвестицій в інфраструктуру тих регіонів, які до 2007 р. мали незначні темпи зростання. До 2007 р. найбільшими були темпи зростання інвестицій у Київській області. Однак у процесі підготовки до проведення Євро-2012 інвестиції у Львівській області зросли до рівня темпів збільшення інвестування у регіонах-лідерах та становили 130,3 %, у Донецькій області – до 131,0 %. У 2009 р. відбувся загальний спад обсягів інвестицій як у цілому по Україні (65,1 %), так і за регіонами, що приймають Євро-2012. Втім, у 2010 та 2011 рр. спостерігалось загальне зростання обсягів інвестицій в Україні, але найвищими були темпи зростання у 2010 р. у Львівській (143,8 %) та у 2011 р. у Донецькій областях (132 %).

Значні обсяги бюджетних коштів та необхідність їх продуктивного освоєння у стислий період часу поставили високі умови щодо ефективності організаційно-управлінських механізмів реалізації завдань підготовки до Євро-2012.

2. Організаційно-управлінські механізми розвитку регіональних економічних комплексів: використання досвіду підготовки до Євро-2012

Упродовж періоду підготовки до Євро-2012 в Україні було апробовано низку нових організаційно-управлінських механізмів, спрямованих на поліпшення якості інституційного забезпечення регіонального розвитку. В результаті цього протягом 2008-2010 рр. у регіонах, що приймали матчі чемпіонату, та інших регіонах нашої держави вдалося провести низку заходів, які дозволили підвищити ефективність підготовки до Євро-2012 й пришвидшити розбудову регіональної інфраструктури, сприяли поліпшенню кадрового забезпечення регіональних економік, покращенню матеріально-технічного постачання та якості роботи медичних установ, правоохоронних органів тощо.

Зокрема, пріоритетними напрямками вдосконалення організаційно-управлінських механізмів розвитку регіональних економік у процесі підготовки України до Євро-2012 стали:

- удосконалення інституційного забезпечення розвитку державно-приватного партнерства (далі – ДПП), що супроводжувалося прийняттям низки нормативних документів щодо методик і процедур, пов'язаних із реалізацією в Україні цього механізму.

Довідково. Прийнято Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI, який визначає правові, економічні та організаційні засади взаємодії держави та приватних партнерів, регулює відносини, пов'язані з підготовкою, виконанням і розірванням договорів, що підписуються в межах ДПП, а також встановлює гарантії дотримання прав і законних інтересів сторін цих договорів; Закон України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності» від 21.10.2010 р. № 2624-VI, яким передбачено спрощений порядок передачі в оренду або концесію зазначених об'єктів, встановлення умов захисту капіталовкладень приватного інвестора, внесено низку змін і доповнень до Закону України «Про концесії», який визначає поняття та правові засади регулювання відносин концесії державного та комунального майна з метою підвищення ефективності його використання і забезпечення потреб громадян України у товарах (роботах, послугах);

- оптимізація системи державних закупівель шляхом внесення змін до Закону України «Про здійснення державних закупівель» і запровадження механізму «закупівлі в одного учасника» через ДП «Фінансування інфраструктурних проєктів» у разі закупівлі ним товарів, робіт і послуг для здійснення заходів із підготовки та проведення в Україні Євро-2012;

- впровадження інновацій у систему підготовки кадрів, зокрема волонтерів і стюардів, а також працівників медичних закладів і правоохоронних структур, митних і прикордонних служб; залучення з цією метою кваліфікованих іноземних експертів, які забезпечили передачу українським колегам досвіду застосування сучасних освітніх технологій і консалтингових інструментів роботи з персоналом, використання фінансових ресурсів міжнародних донорських і благодійних організацій для реалізації програм підготовки та підвищення кваліфікації кадрів тощо;

- поліпшення роботи прикордонних і митних служб на основі модернізації низки прикордонних пунктів пропуску на українсько-польському кордоні, налагодження спільного огляду подорожуючих українськими і польськими митниками за принципом «єдиної зупинки», що значно спростило процедуру та заощаджувало час громадян при перетині кордону; проведення лібералізації митних процедур, зокрема скасування Україною імміграційної картки для іноземців.

До позитивних тенденцій, які супроводжували вдосконалення організаційно-управлінських механізмів регіонального розвитку протягом періоду підготовки України до Євро-2012, слід віднести:

- прискорення темпів будівництва та модернізації об'єктів регіональної інфраструктури, насамперед аеропортів, автомобільних доріг, залізничних вокзалів, систем транспортних комунікацій;

- нарощування туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України;

- покращення іміджу України у Європі та світі, на що звернули увагу численні учасники та гості Євро-2012, акцентувавши увагу на злагодженій роботі муніципальних і правоохоронних служб під час проведення чемпіонату, безперебійному функціонуванні об'єктів спортивної та іншої інфраструктури, гостинності українців.

Довідково. За даними опитування, проведеного Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ), 75 % респондентів дали загальній ситуації у приймаючих містах України позитивну оцінку (43 % оцінили її як «дуже добру» і 32 % – як «добру»). При цьому дев'ятеро з десяти опитаних зауважили, що не очікували такого високого рівня організації. Зокрема, європейці зазначили, що майже не відчували мовного бар'єра, 90 % із опитаних дали позитивну оцінку роботи фан-зон і 80 % – роботи аеропортів. Про свій намір повернутися в Україну заявила третина респондентів (27 % планують це зробити ще цього року, у 2013-му – 17 %, у 2014-му – 31 %, у 2015-му – 22 %)¹;

- зростання ефективності роботи органів державної влади та місцевого самоврядування (у процесі підготовки до Євро-2012 в приймаючих матчі чемпіонату та інших регіонах було відпрацьовано низку алгоритмів спільної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування при підготовці та реалізації інвестиційних проектів, координації зусиль, спрямованих на підвищення ефективності державної регіональної політики, стимулювання підприємницької діяльності).

Водночас істотними проблемами, що ускладнюють використання потенціалу окреслених організаційно-управлінських механізмів регіонального розвитку, сформованого в процесі підготовки України до Євро-2012, є наступні:

1. Недосконале інституційне забезпечення регіонального розвитку, зумовлене наявністю численних суперечностей у чинному законодавстві, заплутаністю та бюрократизацією нормативно-правового регулювання взаємовідносин між центром і регіонами, органами державної влади і місцевого самоврядування, владою і бізнесом. Це призводить до високого рівня суб'єктивізму при прийнятті управлінських рішень; до збереження напруженості у відносинах між обласними і районними державними

¹ Миколук О. Цей прорив маємо нести далі / О. Миколук // День. – 2012. – № 163 (13 вересня). – С. 8.

адміністраціями, з одного боку, та місцевими радами, – з іншого; до посилення політичної конфронтації у межах окремих регіонів та проектування відповідних стереотипів управлінської взаємодії на міжрегіональне співробітництво.

Прогалини в інституційному забезпеченні призводять до поширення на регіональному рівні таких негативних явищ, як тіньова економіка, корупція та зловживання владою. У свою чергу, це знижує ефективність використання природно-ресурсного та інтелектуально-кадрового потенціалу регіонів, призводить до нівелювання системи моральних цінностей, погіршення якості людського капіталу, зниження рівня економічної безпеки регіональних економік.

Довідково. В Україні у сфері регіонального розвитку діє ціла низка законів, які тією чи іншою мірою регулюють питання формування та реалізації державної регіональної політики: № 2411-VI від 01.07.2010 р. «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»; № 2404-VI від 1 липня 2010 року «Про державно-приватне партнерство»; № 2856-IV від 08.09.2005 р. «Про стимулювання розвитку регіонів»; №1621-IV від 18.03.2004 р. «Про державні цільові програми»; №1602-III від 23.03.2000 р. «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України»; № 1699-III від 20.04.2000 р. «Про планування і забудову територій»; №3059-III від 07.02.2002 р. «Про Генеральну схему планування території України». Проте, незважаючи на досить широкий перелік законів, система законодавчого забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики відповідно до кращого європейського та світового досвіду так і не створена. Чинні на сьогодні закони ухвалювалися в різний час, на основі різних концепцій, та орієнтувалися на вирішення локальних завдань, тому не є взаємодоповнюючими та гармонізованими.

Координацію регіональної політики в Україні здійснюють відразу декілька центральних міністерств і відомств (Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Міністерство фінансів, меншою мірою – Міністерство інфраструктури, Міністерство соціальної політики, Міністерство аграрної політики та продовольства тощо), які часто не погоджують між собою пріоритетних напрямів діяльності у цьому напрямі. Крім того, фінансування низки законодавчих актів, пов'язаних із реалізацією окремих програм регіонального розвитку, часто виявляється заблокованим Законом України «Про державний бюджет», в якому відповідні асигнування можуть бути не передбаченими. З цієї ж причини в Україні фактично не діють закони про СЕЗ, функціонування яких виступало доволі дієвим механізмом вирішення проблем депресивних територій у 2000-2004 роках.

2. Високий рівень централізації бюджетних ресурсів, що призводить до фактичної неспроможності органів місцевого самоврядування ефективно вирішувати покладені на них завдання.

Довідково. Діюча система бюджетного регулювання і міжбюджетних відносин забезпечує вилучення до Державного бюджету України 75 % бюджетного ресурсу, що формується в адміністративно-територіальних одиницях – територіальних громадах міст, сіл і селищ. При цьому рівень вилучення характеризується стійкою тенденцією до зростання. Майже 90 % адміністративно-територіальних одиниць України є дотаційними, оскільки бюджетних ресурсів, що залишаються в їхньому розпорядженні, не вистачає для покриття всіх необхідних витрат; також це не забезпечує належної мотивації для збільшення дохідної частини місцевих бюджетів на основі залучення інвестиційних ресурсів, розвитку потенціалу регіональних економік і підвищення якості людського капіталу.

Діючий механізм надання окремих субвенцій (субвенція з Державного бюджету України місцевим бюджетам на проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку регіонів, субвенція на придбання витратних матеріалів та медичного обладнання для закладів охорони здоров'я та інші) не

забезпечує обґрунтованого визначення потреби в коштах та своєчасного їх перерахування².

3. Організаційно-управлінська неспроможність органів місцевого самоврядування, зумовлена наявними прогалинами у чинному законодавстві, яке не відповідає європейським стандартам.

Довідково. При встановленні компетенції місцевого самоврядування не повною мірою було дотримано принцип субсидіарності, передбачений статтею 4 Європейської хартії місцевого самоврядування. Внаслідок цього значна частина повноважень місцевого самоврядування отримала статус «делегованих», а характер розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади призвів до виникнення «конкуренції компетенцій», коли одні й ті ж питання опинилися у віданні різних органів публічної влади. При цьому за органами місцевого самоврядування було закріплено більше делегованих повноважень, ніж самоврядних. Крім того, ні в Конституції України, ні в чинному законодавстві не визначено територіальної основи місцевого самоврядування, тобто території, в межах якої територіальна громада здійснює місцеве самоврядування. Внаслідок цього досить проблематичною є реалізація принципу незмінності територіальних кордонів місцевої влади (стаття 5 Європейської хартії місцевого самоврядування)³.

4. Низький рівень використання механізмів та засобів ДПП щодо розвитку об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, використання та розбудови спортивних об'єктів, збільшення частки приватного фінансування проектів регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва. Так, незважаючи на низку прийнятих в Україні впродовж останніх років законодавчих актів і нормативно-розпорядчих документів, покликаних стимулювати розвиток ДПП в Україні (закони України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI, «Про угоди про розподіл продукції» від 14.09.1999 р. № 1039-XIV, «Про концесії» від 16.07.1999 р. № 997-XIV, «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності» від 21.10.2010 р. № 2624-VI; Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання приватним партнером державному партнеру інформації про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства» від 9 лютого 2011 р. № 81, «Про затвердження Методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними» від 16 лютого 2011 р. № 232, «Про затвердження Порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства» від 17 березня 2011 р. № 279, «Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства» від 11 квітня 2011 р. № 384; накази Міністерства економічного розвитку та торгівлі України «Про затвердження форми подання пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства» від 16 серпня 2011 р. № 40; «Деякі питання проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства» від 27 лютого 2012 р. № 255), очевидної активізації щодо формування та використання ДПП упродовж останніх років не спостерігається.

Перешкодами розвитку ДПП в Україні, які не були вирішені й під час підготовки та проведення Євро-2012, є: недосконалість законодавства, яке спричиняє бюрократичні процедури при укладенні договорів ДПП, недостатньо прозорі механізми визначення повноважень та відповідальності сторін, особливо з боку партнерів, які представляють державні підприємства чи установи; незавершеність формування впродовж тривалого часу

² Стефюк І. Б. Взаємовідносини державного і місцевих бюджетів України у 2010 р. / І. Б. Стефюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16737806;jsessionid=3BD293257FCE1A10D1AE92BF5560DB87>.

³ Лаврик В. Б. Проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні / В. Б. Лаврик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sd.net.ua/2011/04/27/problemi-stanovlennya-ta-rozvitku-miscevogo.html>.

дієвих організаційно-інституціональних механізмів співпраці в межах ДПП, зокрема відповідальний орган за розвиток ДПП (Державне підприємство «Центр розвитку державно-приватного партнерства») створено тільки у 2011 р.; відсутність організаційних, фінансових та інших стимулів активізації співпраці у цій сфері, відображених у регіональних стратегічних і оперативних програмах та планових документах; незначна кількість успішних прикладів реалізації ДПП в Україні та істотні проблеми з реалізації діючих проектів; високий ступінь недовіри до співпраці з органами влади, державними підприємствами, поширення корупційних явищ, непрозорість тендерних процедур.

5. Відсутність дієвої системи вироблення стратегії регіонального розвитку та системи моніторингу виконання стратегій. Зокрема, стратегії розвитку більшості областей залишаються значною мірою не узгодженими з Державною стратегією регіонального розвитку України, а також зі стратегіями розвитку сусідніх областей, включаючи сусідні регіони закордонних держав (для прикордонних областей України). Водночас середньострокові (3-5 років) плани соціально-економічного розвитку на рівні районів і міст достатньо не поширилися. Навіть, якщо такі плани існують, то часто спостерігається їхня неузгодженість між собою, а також зі стратегіями розвитку відповідних областей. Проблема ускладнюється відсутністю системи дієвого моніторингу виконання регіональних стратегій на обласному та районному рівнях, що спричиняє декларативність цих стратегій та низький рівень виконання передбачених у них стратегічних завдань.

6. Недостатня розвиненість системи організаційного забезпечення регіонального розвитку. У більшості регіонів України інститути громадянського суспільства суттєво не впливають на розвиток організаційно-управлінських механізмів функціонування регіональних економічних комплексів. Насамперед це стосується діяльності *агенцій регіонального розвитку, торговельно-промислових палат, регіональних бізнес-асоціацій.*

Довідково. В ЄС, за різними оцінками, до 25-30 % населення об'єднано у різноманітні громадські організації, у той час як в Україні активно діючими можна вважати тільки 4-5 тис. неурядових організацій. При цьому більшість інституцій громадянського суспільства нашої держави не мають достатнього кадрового потенціалу, а також організаційних і фінансових можливостей для ефективного впливу на прийняття владних рішень та реалізації державної регіональної політики. На думку експертів, український «третій сектор» характеризується посереднім рівнем організаційної спроможності. При цьому критична оцінка фахівцями та пересічними громадянами ефективності залучення громадськості до суспільно-політичного життя країни супроводжується низькими оцінками загального рівня демократії в державі, а також відкритості й прозорості влади⁴. Крім того, експерти відзначають і зменшення можливостей громадських організацій впливати на прийняття рішень влади в Україні. Основними проблемами у відносинах недержавних організацій із владою експерти вважають: небажання влади співпрацювати, упереджене ставлення до громадських організацій, а також пасивність і байдужість населення, відсутність авторитету недержавних організацій у суспільстві та їхнє невміння працювати ЗМІ, формувати громадську думку⁵.

7. Недосконала система підготовки управлінських кадрів для регіональних органів влади. Відсутні помітні зрушення у забезпеченні органів місцевого самоврядування якісними та сучасними навчально-освітніми послугами. Вітчизняні ВНЗ не здатні готувати кваліфіковані кадри, спроможні ефективно працювати у сферах місцевого самоврядування, регіонального менеджменту і маркетингу.

8. Низька організаційно-управлінська та інституційна ефективність розвитку

⁴ Борщевський В. В. Українсько-польське економічне співробітництво в умовах євроінтеграції : Монографія / В. Борщевський. – Львів : Аверс, 2007. – С. 223-224.

⁵ Кириченко І. Горизонтальні зв'язки пунктиром: громадські організації в Україні / І. Кириченко // Дзеркало тижня. – 2011. – № 31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dt.ua/SOCIETY/gorizontalni_zvyazki_punktirom_gromadski_organizatsiyi_v_ukrayini-87182.html.

транскордонного співробітництва, що ускладнює процеси залучення іноземного досвіду для вдосконалення відповідних організаційно-управлінських механізмів щодо стимулювання розвитку прикордонних регіонів нашої держави. *Єврорегіони є пасивними щодо адаптації в Україні сучасних організаційно-управлінських механізмів регіонального розвитку, які успішно використовуються в сусідніх країнах ЄС.*

Довідково. Аналіз діяльності єврорегіонів, створених за участю областей України, дослідження раціональності їх організаційної структури показує, що в їхніх межах наразі не вдалося створити ефективної мережі транскордонних інституцій із розподілом компетенцій та належною координацією їх роботи. Суттєвим недоліком в інституціональному забезпеченні діяльності єврорегіонів є недостатній розвиток транскордонного співробітництва на рівні районів та громад. Разом з тим, в Європі об'єктами такої співпраці виступають саме місцеві органи влади та самоврядування, їх асоціації, громадські організації, підприємницькі структури⁶.

Враховуючи окреслені системні проблеми та зважаючи на необхідність підвищення ефективності використання досвіду, одержаного регіонами України під час підготовки до Євро-2012, стратегічними орієнтирами вдосконалення організаційно-управлінських механізмів розвитку регіональних економічних комплексів нашої держави слід визнати:

- розвиток в Україні державно-приватного партнерства на основі вдосконалення його інституційної бази; розробка механізмів ефективного використання об'єктів спортивної та комунальної інфраструктури, збудованих до Євро-2012, на принципах державно-приватного партнерства;
- розвиток місцевого самоврядування відповідно до вимог ЄС; проведення в Україні адміністративно-територіальної реформи, спрямованої на підвищення ефективності місцевого самоврядування, розширення його адміністративної спроможності та фінансової самостійності;
- поліпшення інвестиційної привабливості регіональних економічних комплексів на основі лібералізації дозвільних процедур, зниження фіскального тиску на економіку, вдосконалення інституційного середовища регіонального розвитку;
- формування дієвої системи стратегії регіонального розвитку на основі запровадження єдиного механізму розробки, погодження, координації та моніторингу виконання регіональних стратегій і планів соціально-економічного розвитку областей, районів і міст;
- створення передумов для підвищення ефективності транскордонного співробітництва та функціонування єврорегіонів, створених на зовнішніх кордонах України; орієнтація транскордонного співробітництва на використання в Україні найкращого досвіду країн ЄС щодо застосування сучасних організаційно-управлінських механізмів розвитку регіональних економічних комплексів;
- впровадження дієвих інструментів боротьби з корупцією при використанні ресурсного та технологічного потенціалу регіональних економік, розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіонів;
- підвищення ефективності роботи вітчизняних навчально-освітніх закладів із підготовки кадрів для регіональних органів державної влади та органів місцевого самоврядування на основі запровадження європейських програм і стандартів підготовки фахівців відповідних спеціальностей, підвищення самостійності ВНЗ при виборі та формуванні навчальних програм, залучення до викладання фахівців, які працюють в органах державного управління та місцевого самоврядування, проведення обмінів викладачами і студентами із закордонними ВНЗ управлінського та економічного профілю тощо.

⁶ Щерба Г. І. Роль єврорегіонів і транскордонного співробітництва у функціонуванні соціального простору в Європі / Г. І. Щерба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Usoc/2008_3/41-53%20.pdf

3. Реалізація потенціалу міжрегіональної та транскордонної співпраці, нагромадженого при підготовці та проведенні Євро-2012

Чемпіонат Європи з футболу 2012 року відбувався у двох сусідніх країнах, що мало, хоча й опосередкований, але значний вплив на активізацію транскордонного співробітництва України та Польщі, сформувало нові виклики й можливості щодо розвитку механізмів міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

Насамперед це стосується проблем підвищення рівня доступності до кордону і пом'якшення його бар'єрної функції, сприяння розвитку нових форм міжрегіонального та транскордонного співробітництва, а саме: міжрегіональних і транскордонних кластерів, партнерства, проектів, організації цивілізованої прикордонної торгівлі; нових підходів до стратегічного планування розвитку транскордонного регіону та простору; підвищення відповідальності за реалізацію прийнятих рішень, а також поширення сучасних механізмів регіонального розвитку в транскордонний простір.

Синергетичні підходи до вирішення проблем розвитку міжрегіонального і транскордонного співробітництва, підвищення ефективності використання нагромадженого потенціалу підвищують шанси вирішення спільних проблем соціально-економічного розвитку транскордонного регіону та підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій, які водночас здатні стати одним із «полюсів зростання» для України.

Використання механізмів транскордонного співробітництва, серед яких – формування його інноваційних форм (транскордонних кластерів, транскордонного партнерства, організація цивілізованої прикордонної торгівлі) передбачає, насамперед, необхідність забезпечення доступності до розбудованої інфраструктури (туристичної, розважальної, спортивної, торговельної).

Між тим, при підготовці до Євро-2012 не виконувалися дії, які б могли в подальшому активізувати транскордонне співробітництво та забезпечити ефективне використання інфраструктури, а саме:

- не було відкрито жодного із запланованих контрольно-пропускних пунктів;
- не було реалізовано концесійний проект побудови ділянки міжнародного транспортного коридору № 3 “Краковець - Львів” (проект повністю підготували до будівництва – вирішили питання відведення землі, завершили підготовчі роботи, але з боку держави не було підтверджено гарантій для концесіонера і проект в односторонньому порядку призупинився);
- не було реалізовано заплановані проекти щодо комунікаційних об'єктів (дорога до КПП Смільниця - Кросценко (найкоротший шлях із Півдня Німеччини через Чехію, Словаччину в Україну);
- не було побудовано під'їзних шляхів до пунктів пропуску Угринів та Грушів (Україна), в той час, коли на польській стороні, відповідно в Долгобичуві та Будомежі, були споруджені сучасні пункти пропуску).

Отже, проблема підвищення рівня доступності до Державного кордону України та покращення процедур перетину через кордон залишається актуальною.

Довідково. Ще на початку 90-х років було прийнято рішення про відкриття 20 пунктів пропуску через українсько-польський кордон. Проте на сьогодні ця ділянка кордону, як до речі і українсько-румунського, мають понад 88 км віддалі на один КПП, що у 4 рази більше від європейських норм (Додаток 1).

В офіційних звітах прикордонників і митників подається час проходження кордону легковими автомобілями протягом 5 хвилин. Проте реальний час становить не менше 15-

20 хв. Запровадження «зеленого коридору» полегшило ситуацію, але проблему не вирішило. Використання системи спільного прикордонного і митного догляду під час Євро-2012 засвідчило свою ефективність – час перетину кордону значно зменшився. Однак таке функціонування КПП було відповідно організовано та контрольовано протягом часу проведення чемпіонату і одразу припинено після його завершення на всіх основних КПП. У середньому для проходження кордону необхідно резервувати час мінімум на 1,5-2 год.

Окрім того, на українсько-польському кордоні діють лише міжнародні КПП, хоча для забезпечення місцевих потоків у межах малого прикордонного руху достатньо було б відкрити КПП міждержавного чи місцевого рівнів. Наприклад, між Чехією та Польщею до вступу в ЄС існувало 87 пунктів пропуску, значна кількість яких була місцевого значення і призначалася для туристів (кожні 8-10 км, так звані туристичні шляхи). Використання створеного туристичного потенціалу вимагає збільшення обсягів туристичних потоків, який можна отримати за рахунок місцевих мешканців. Достатньо багато туристичних маршрутів можна організувати за умови гарантованого часу проходження кордону туристичними групами. Так, багато мешканців Підкарпатського та Люблінського воєводств могли б приїжджати у Львівський оперний театр, філармонію, розважальні центри, на футбольні матчі чи концерти на стадіоні “Арена-Львів”, але труднощі проходження кордону роблять такі маршрути занадто ризикованими для туристичних фірм.

Без вирішення проблеми збільшення кількості пунктів пропуску через кордон (а не потужності існуючих) надзвичайно важко очікувати підвищення обсягів туристичних потоків, і, відповідно, використання туристичної інфраструктури; розвитку прикордонної торгівлі; створення інноваційних форм транскордонного співробітництва, у т. ч. транскордонних кластерів чи партнерства, а, особливо, для транскордонних промислових зон, де коопераційні зв'язки налагоджуються всередині обмеженої промислової зони.

Використання нагромадженого потенціалу регіонального розвитку надзвичайно важливе у контексті **забезпечення транскордонної конвергенції регіонів** – поступового зближення параметрів суміжних прикордонних регіонів сусідніх країн, яке відбувається в процесі запозичення, відтворення чи формування спільних методів, способів, інструментів підвищення конкурентоспроможності (конвергенція механізмів конкурентоспроможності), що сприяє зменшенню диспропорцій (асиметричності) соціально-економічного розвитку в транскордонному просторі⁷.

Слід відзначити, що транскордонний простір України та ЄС формують регіони з приблизно однаковим економічним потенціалом, які не належать до найбільш розвинутих у своїх країнах. Це створює сприятливі умови для взаємовигідної міжрегіональної взаємодії та інтеграції порівняно з регіонами зі значною асиметрією у розвитку.

Довідково. Міжрегіональні диспропорції економічного розвитку в транскордонному просторі України характеризуються різною динамікою на різних ділянках кордону з сусідніми державами. Наприклад, на українсько-польському кордоні регіональні диспропорції зменшилися, хоча і залишаються доволі значними. Незважаючи на те, що східні прикордонні території Польщі порівняно із західними, які межують із країнами ЄС, слабше розвинуті, вони значною мірою випереджають розвиток західних прикордонних територій України. Окрім того, польське прикордоння, яке є більш розвиненим, у 2008-2010 роках удосконалювалося ще динамічніше, ніж українське. Певну роль у таких тенденціях відіграла більш активна реалізація польською стороною проектів Євро-2012 в процесі його підготовки і проведення протягом усього періоду.

Використання механізмів підвищення конкурентоспроможності в напрямі інноваційного розвитку, реалізація кластерних підходів, механізмів спеціальних економічних зон, розбудови технополісів, технопарків сприяє розвитку малого і середнього підприємництва, а відтак, забезпечує підвищення життєвого рівня мешканців. Реалізація

⁷ Звіт про науково-дослідну роботу «Транскордонна конвергенція конкурентоспроможності регіонів» за керів. Мікули Н. А. № держреєстрації 0109U007083. – Львів : ІРД НАН України, 2011 р. – С. 164.

такої політики протягом останнього десятиліття вже засвідчила очікувану ефективність, що підтверджується обсягом ВРП на душу населення, який в обох польських воєводствах у декілька разів перевищує даний показник в українських областях. Така сама ситуація спостерігається і у динаміці середнього рівня зарплати. Станом на 2010 рік цей показник по Люблінському воєводству становить 926,7 дол. США, Підкарпатському – 839,1 дол. США. Натомість у Львівській області – 214 дол. США, Волинській – 183,2 дол. США, Закарпатській – 200,5 дол. США.

Слід зауважити, що в Польщі реалізуються розроблені стратегії регіонального розвитку на всіх рівнях управління. При цьому спільні стратегії розвитку транскордонних регіонів реалізуються через механізм функціонування євро регіонів і в межах спільної регіональної політики ЄС, а саме: програм та ініціатив ЄС.

Ефективному використанню нагромадженого потенціалу при підготовці та проведенні Євро-2012 перешкоджали недооцінка **механізму стратегічного планування у розвитку транскордонних регіонів** і значний суб'єктивізм у реалізації запланованих завдань та проектів.

Довідково. Заплановані наприкінці минулого століття проекти не втратили своєї актуальності і нині, про що свідчить, наприклад, те, що до сьогоднішнього дня не побудована автомагістраль на ділянці міжнародного транспортного коридору №3 Берлін/Дрезден-Краков-Львів/Київ «Краковець-Львів», концесійна угода про що була укладена ще у 1998 р.

Будівництво планувалося завершити у 2006 р. Водночас із польського боку побудова ділянки цього ж коридору, Жешув-Корчова, тобто до місця сполучення на українсько-польському кордоні, згідно з «Державною транспортною політикою Польщі до 2020 р» була запланована на 2015 р.

Нині ситуація наступна: Підкарпатське воєводство, користуючись нагодою, пов'язаною з Євро-2012, завершує будівництво своєї ділянки автомагістралі на півтора року швидше від запланованого, а на Львівщині будівництво залишилося на рівні 1999 року. При цьому надзвичайне стратегічне значення цієї автомагістралі для України безсумнівне – досі немає жодної сучасної автомагістралі до кордону з ЄС, а транзитні вантажі вже давно обирають шляхи в обхід України.

Подібна ситуація спостерігається з рішеннями, які приймалися в межах діяльності міжурядових комісій щодо модернізації та відкриття нових пунктів пропуску через кордон, які не виконувалися, насамперед, українською стороною (прикладом є у т.ч. невиконання взятих зобов'язань із побудови під'їзних шляхів в Угриневі та Грушеві до Євро-2012).

Таким чином, лише ефективне функціонування системи стратегічного планування, підвищення відповідальності, моніторинг та контроль за виконанням запланованих завдань і проектів можуть сприяти використанню нагромадженого потенціалу регіонального розвитку без втрат.

Велике значення для активного запровадження системи стратегічного планування для транскордонних регіонів, використання потенціалу транскордонного співробітництва та потенціалу, нагромадженого протягом підготовки і проведення чемпіонату, має вдосконалення системи інституційного забезпечення транскордонного співробітництва.

До інституційної бази транскордонної співпраці належать система нормативно-правового забезпечення, регламентація механізмів взаємодії між органами влади різних рівнів, а також створення достатньої кількості дієвих інституцій, що сприяють реалізації транскордонних проектів із залученням суб'єктів підприємництва, громадських організацій, навчально-освітніх закладів, наукових установ тощо. До цих інституцій слід насамперед віднести торговельно-промислові палати, агенції регіонального розвитку, бізнес-центри, а також різноманітні галузеві асоціації. Саме вони є основою середовища, в якому формуються громадські ініціативи, спрямовані на вдосконалення регуляторної політики у сфері транскордонного співробітництва, а також готуються відповідні проекти та заявки на

отримання грантових ресурсів за відповідними програмами, що фінансуються з бюджету ЄС. Крім того, ці інституції мають здійснювати ефективну інформаційно-консультаційну діяльність у середовищі органів місцевого самоврядування, неприбуткових організацій та підприємницьких структур щодо організаційних і фінансових можливостей, які відкриває перед ними участь в системі транскордонного співробітництва.

Нині в Україні сформувалась уніфікована система управління транскордонним простором – єврорегіони, які охоплюють всі прикордонні області по периметру державного кордону. В системі регіонального управління вони повинні повністю взяти на себе координацію розвитку транскордонних регіонів і забезпечити їх конкурентоспроможність не лише у внутрішньодержавному, а й у глобальному просторах.

Розвиток транскордонного коопераційного простору призводить до розширення ринку праці, товарів, послуг, інвестицій. Інтеграція також забезпечує додаткову синергію та соціально-економічну доповнюваність.

Така діяльність повинна спиратися на відповідну *систему мотивації та належне кадрове забезпечення*. У цьому контексті актуалізується роль регіональних органів державної влади, які спроможні виступити ініціатором розвитку інституційного середовища, спрямованого на формування ефективного міжрегіонального та транскордонного співробітництва. Адже, з одного боку, ці органи, на відміну від центральних інститутів державної влади, значно краще обізнані з проблематикою, можливостями та перспективами розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва, а також тими потенційними перевагами, які воно забезпечує в контексті оптимізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів. З іншого боку, повноваження, кадрове забезпечення і вплив цих органів на центральну владу є суттєво вищими, ніж у самоврядних інституцій.

Паралельно з цим, має відбуватися посилення впливу інститутів громадянського суспільства на центральні органи державної влади з метою усвідомлення останніми всіх тих переваг та системних ефектів, які передбачає транскордонне співробітництво в контексті активізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів, а в ширшому сенсі – в процесі європейської інтеграції України загалом. Адже у транскордонній сфері зароджується ціла низка підприємницьких ініціатив, які згодом спроможні переростати в значні інвестиційні проекти.

Довідково. Нинішні учасники прикордонної торгівлі формують сприятливі умови для розвитку місцевого підприємництва в Україні, яке, набуваючи цивілізованих форм, створить підґрунтя для започаткування транскордонних інвестиційних проектів стратегічного характеру (будівництво та експлуатація нових виробничих та інфраструктурних об'єктів, у т.ч. доріг, готелів, виставкових центрів, аеропортів тощо). Саме учасники прикордонної торгівлі, тісно взаємодіючи з європейськими партнерами на локальному рівні, сьогодні отримують той необхідний ринковий досвід підприємницької діяльності, якого далеко не завжди вистачає вітчизняним підприємцям. Крім того, багато хто з них є кваліфікованими фахівцями, що вимушено залишили професійну кар'єру, проте високий рівень освіти дозволяє їм швидше опановувати нові технології та сучасні види підприємницької діяльності, що в майбутньому дозволяє сподіватися на те, що саме ці фахівці стануть стратегічним кадровим ресурсом формування в Україні підприємницького середовища європейського типу.

З огляду на доцільність задіяння основних механізмів міжрегіонального та транскордонного співробітництва для реалізації потенціалу розвитку, нагромадженого при підготовці та проведенні Євро-2012, на рівні державної регіональної політики слід реалізувати наступне:

1. Забезпечити рівень доступності до західного кордону України відповідно до європейських стандартів. Для цього доцільно провести інвентаризацію технічного рівня під'їзних шляхів до існуючих і планованих КПП. Слід актуалізувати рішення Українсько-польської міжурядової Координаційної ради міжрегіонального співробітництва (яка створена у 1993 р.), опрацьовані в складі її трьох комісій: з питань транскордонного співробітництва; з питань розбудови пунктів пропуску та прикордонної інфраструктури; з

питань просторового планування щодо подальшої розбудови КПП на відповідних ділянках кордону і створити умови/розробити механізми їх відповідальної реалізації і наступництва. Варто також розглянути можливості використання моделей державно-приватного партнерства для розбудови прикордонної інфраструктури, підвищення ефективності освоєння бюджетних коштів.

Довідково. Міський бюджет м. Трієста (Італія) понад триста років наповнюється за рахунок концесійних платежів від суб'єктів господарювання, які розміщені на міських землях в зоні порту. Тобто землі громади поблизу кордону, вздовж автомагістралей чи значних інфраструктурних об'єктів міст доцільніше віддавати в концесію, а не продавати у приватну власність.

2. Удосконалити інституційну базу транскордонного і міжрегіонального співробітництва, забезпечити розробку відповідних нормативних документів щодо діяльності і взаємовідносин між окремими інституціями, зокрема щодо ієрархії виконання прийнятих рішень, визначити рівень компетенції органів місцевого самоврядування в реалізації завдань міжрегіональних та транскордонних проектів; завершити розробку нормативних документів для врегулювання співфінансування проектів із різних джерел; використати досвід реалізації великих проектів, отриманий під час підготовки та проведення Євро-2012 і врахувати виявлені при цьому труднощі.

3. Сприяти підвищенню ефективності використання нагромадженого при підготовці до Євро-2012 потенціалу шляхом розвитку системи інституційного забезпечення регіонального розвитку та впровадження нових форм співробітництва, а саме: європейських угруповань територіальної співпраці, транскордонних кластерів та партнерства, організації цивілізованої прикордонної торгівлі.

Довідково. За дослідженнями статистичного управління Підкарпатського воєводства (Польща) прикордонна торгівля в структурі валового регіонального продукту становить 13 %, що зумовило впровадити окремі спостереження за розвитком різноманітних процесів у транскордонному регіоні, облік обсягів прикордонної торгівлі і використання її потенціалу для прискорення підвищення життєвого рівня мешканців прикордоння. Розбудова центру прикордонної торгівлі «Корчова Долина» та введення шопінг-віз і безкоштовних багаторазових національних віз – це завдання регіональної стратегії соціально-економічного розвитку воєводства і приклади узгодження дій влади національного та регіонального рівнів. За даними Генерального консульства РП у м. Львові, на кінець 2011 року було оформлено 100 тис. дозволів на 800 тис. мешканців⁸. Важливість розвитку малого прикордонного руху відображена у статистичному щорічнику з МПР Східної Польщі (Росія, Білорусь, Україна), який публікується Головним управлінням статистики (Варшава)⁹. Для спостереження за ситуацією щодо малого прикордонного руху, діяльності транскордонних ринків та за їхнім впливом на соціально-економічний розвиток прикордонних територій доцільно такий щорічник видавати і в Україні.

4. Сприяти розвитку уніфікованої системи координації транскордонного і міжрегіонального співробітництва шляхом приведення структури євро регіонів до структур самоорганізації суб'єктів господарювання і представницьких органів громад прикордонних територій із включенням їх до системи регіонального управління України з відповідними системами фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення.

⁸ Генеральне консульство РП у м. Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lwowkg.polemb.net.

⁹ Statystyka publiczna na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stat.gov.pl/rzesz>.

4. Пріоритети ефективного використання об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, підготовленої до Євро-2012

Виконання Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 року з футболу дозволило забезпечити значне поліпшення дорожньо-транспортної інфраструктури, модернізувати й оновити техніко-технологічну базу всіх видів транспорту, покращити їх транспортно-експлуатаційний стан на регіональному і загальнодержавному рівнях. Так, у процесі підготовки України до Євро-2012 виконано будівельні та ремонтно-відновлювальні роботи на об'єктах дорожньо-транспортної інфраструктури.

1. Проведено реконструкцію терміналів «В» та «F», збудовано новий термінал «D» у міжнародному аеропорту «Бориспіль».

Довідково: Міжнародний аеропорт «Бориспіль» – найбільший пасажирський аеропорт в Україні, який входить в Асоціацію аеропортів Європи, обслуговує 65,0 % міжнародних рейсів України (більше 8,0 млн пасажирів щороку) та розташований за 29 км на південний схід від м. Києва і за 6 км від м. Бориспіль.

У червні 2012 р. в аеропорту відкрито найбільший та найсучасніший в Україні термінальний комплекс – пасажирський термінал «D», площа якого становить 107,0 тис. м² (з галереєю очікування рейсів у зоні відльоту довжиною 870 м). Термінал може забезпечувати пасажиропотік на рівні 3,0 тис. пас./год. на виліт і стільки ж на приліт. У зонах реєстрації нового аеровокзального комплексу розміщено 60 стійок реєстрації та 6 стійок для web-реєстрації, 18 пунктів контролю на авіабезпеку, 28 кабін паспортного контролю. Термінал «D» оснащено 11 стаціонарними аеромостами з автоматизованою системою докування (для посадки/висадки), які дозволяють одночасно приймати 6 літаків класу «Boeing-747» і 5 літаків класу «Boeing-737». Також у терміналі «D» збудовано VIP-зал, аеровокзальний комплекс вперше в Україні обладнано системою травелаторів, швидкість руху яких становить 0,5 м/с (довжина стрічки – від 28 м до 58 м).

У 2010 р. було відкрито термінал «F» (площею 20,7 тис. м²) виключно для обслуговування міжнародних рейсів, в якому розміщено 30 стійок реєстрації з системою подачі та зважування багажу, 1 стійку для пасажирів із негабаритним багажем, 2 стійки митного оформлення, в т.ч. зона реєстрації обладнана web-кіосками, що дозволяють пасажирові зареєструватися самостійно, не утворюючи черг. Загальну пропускну спроможність терміналу «F» збільшено до 900 пас./год на виліт і стільки ж на приліт (у піковий період можливість обслуговування пасажирів може збільшуватися до 1,5 тис. пас./год. на виліт). У терміналі «F» реалізовано прості та зручні для пасажирів технологічні процеси, зокрема поліпшено умови обслуговування, впроваджено новітні інженерні та інформаційні технології, застосовано сучасні системи безпеки.

Основним терміналом міжнародного аеропорту «Бориспіль» є термінал «B», який після проведеної реконструкції з 15 вересня 2011 р. обслуговує всі внутрішні рейси на виліт і приліт. Загальну площу терміналу «B» збільшено до 36,0 тис. м², що дозволяє обслуговувати на міжнародних рейсах 1,2 тис. пас./год. (на виліт) і 1,1 тис. пас./год. (на приліт) та по Україні 650 пас./год. (на виліт) і 600 пас./год. (на приліт). Також розширено зону реєстрації терміналу «B», яка нараховує 43 стійки реєстрації, 7 пунктів контролю на авіабезпеку, 17 кабін паспортного контролю.

Після будівельних та ремонтно-відновлювальних робіт 2 злітно-посадкові смуги, довжиною 4 та 3,5 тис. м і шириною 60 та 63 м, дозволяють міжнародному аеропорту «Бориспіль» обслуговувати 4,2 тис. пас./год. і приймати повітряні судна всіх типів цілодобово, у т.ч. в умовах обмеженої видимості (табл. 2).

Довідково. У день проведення фінального матчу Євро-2012 в м. Києві міжнародний аеропорт «Бориспіль» обслужив 630 міжнародних і внутрішніх рейсів (358 – на прибуття і 272 – на відправлення), що склало 39,3 тис. пас. (попередній рекорд був встановлений у

2008 р., коли аеропорт прийняв 423 рейси).

Крім того, у міжнародному аеропорту «Бориспіль» розширено сферу хендлінгових послуг, зокрема розташовано службу «Sky Taxi», яка гарантує безпеку та якість обслуговування пасажирів. Також у аеропорту проведено реконструкцію автостоянок, зовнішнього електропостачання (прокладено трасу кабельних ліній 110 кВ, довжиною 5,35 км, встановлено закриту електричну підстанцію напругою 110/10 кВ із потужністю силових трансформаторів – МВА 2 x 25), закуплено спеціальне обладнання і техніку для обслуговування літаків.

Таблиця 2

Пасажиропотоки міжнародного аеропорту «Бориспіль» та його частки в загальному пасажиропотоці України протягом 2005-2012 рр.¹⁰

Роки	Пасажиро- потоки, млн. пас.	Темпи приросту пасажиро- потоку, %	Загальний пасажиропотік в Україні, млн. пас.	Темпи приросту пасажиро- потоку, %	Частка аеропорту в загальному пасажиропотоці України, %
2005	3,90	-	6,45	-	60,5
2006	4,63	+19,0	7,44	+15,6	62,2
2007	5,67	+22,7	9,30	+25,0	61,0
2008	6,70	+18,0	10,80	+16,0	62,0
2009	5,80	-14,0	9,10	-16,2	63,7
2010	6,70	+16,0	10,20	+12,1	65,7
2011	8,03	+20,0	12,46	+21,7	64,4
2012*	3,83	+10,0 **	6,09	+10,5	62,9

* За січень-липень 2012 р.

** До аналогічного періоду минулого року

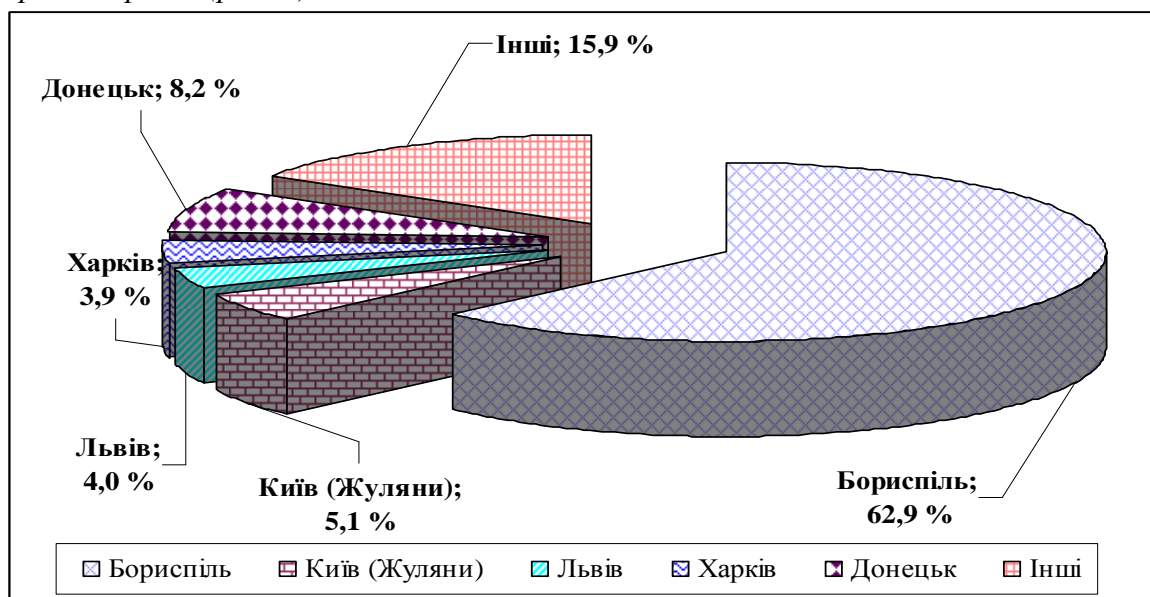
2. Збудовано нові термінали, проведено реконструкцію злітно-посадкових смуг та привокзальних комплексів міжнародних аеропортів «Київ» (Жуляни), «Львів» ім. Данила Галицького, «Харків» та «Донецьк» ім. С. С. Прокоф'єва.

Довідково. Міжнародний аеропорт «Київ» (Жуляни) розташований на відстані 8 км на південний захід від центру м. Києва, його площа становить 256 га. У травні 2012 р. завершено будівництво нового терміналу загальною площею 14,0 тис. м², у якому розташовано 4 ресторани, 5 барів, 3 магазини безмитної торгівлі, 2 кімнати матері і дитини, авіакасу, пункт прокату автомобілів, аптечний кіоск, відділення банку, а також передбачено окремий зал для обслуговування пасажирів, які подорожують бізнес-класом, і вір-зал, площею 1,5 тис. м². У процесі будівництва нового терміналу завдяки застосуванню нових методів реєстрації пасажирів, оптимізації внутрішнього простору аеропорту вдалося збільшити його пропускну здатність до 500 пас./год. (на виліт). Крім того, передбачена перспектива розширення із збільшенням пропускну спроможності аеропорту до 1,5 тис. пас./год. (на виліт). Сумарний обсяг інвестицій у будівництво нового терміналу аеропорту становив близько 400,0 млн грн, у т.ч. кошторисна вартість терміналу, благоустрій прилеглої території, котельні та внутрішніх мереж – 340,0 млн грн, близько 60,0 млн грн було витрачено на облаштування перону для стоянки літаків типу «Boeing-737». Після реконструкції злітно-посадкової смуги (довжина – 2310 м, ширина – 45 м), руліжних доріжок, місць стоянок повітряних суден, засобів управління і контролю за повітряним рухом, перону, зокрема світлосигнального обладнання, міжнародний аеропорт «Київ» (Жуляни) може приймати повітряні судна класу «Boeing» або «Airbus» з повним завантаженням. Крім того, проведено реконструкцію існуючого пасажирського терміналу аеропорту, зокрема змінено обладнання, добудовано зал очікування, зони «виліт-приліт», а також 3 сектори – два міжнародних та один внутрішній. Навколо аеродрому завершено реконструкцію периметральної огорожі, на що витрачено із державного бюджету 3,0 млн грн. За період проведення Євро-2012 пасажиропотік в міжнародному

¹⁰ <http://www.avia.gov.ua>.

аеропорту «Київ» (Жуляни) склав 78 тис. пас. (на 19,5 % більше порівняно зі звичайним періодом роботи). Зокрема, у дні Євро-2012 аеропорт прийняв 2,73 тис. рейсів, з них 237 рейсів (в основному невеликі літаки бізнес-авіації) і 6,3 тис. пас. були обслужені в день проведення фінального матчу в м. Києві. В не матчеві дні Євро-2012 міжнародний аеропорт «Київ» (Жуляни) приймав у середньому 1,5-2,0 тис. пас. міжнародних рейсів, а в дні напередодні матчів і матчеві дні – 2,1-2,5 тис. пас. міжнародних рейсів, а також 0,6-1,0 тис. пас. на добу внутрішніх рейсів.

У міжнародному аеропорту «Львів» ім. Данила Галицького в травні 2012 р. було завершено будівництво нового терміналу з пропускною здатністю 2,0 тис. пас./год. (загальна сума витрачених бюджетних коштів склала 2,44 млрд грн), зокрема відремонтовано старий термінал (який здатний пропускати до 300 пас./год. (на приліт) і 220 пас./год. (на відліт)), реконструйовано злітно-посадкову смугу, що дозволило продовжити її з 2,5 тис. м до 3,3 тис. м для обслуговування суден класу «А», «В», «С», а також класу «D» (типу «Boeing-767») та збільшено пропускну здатність смуги з 8 до 20 літаків за год. На злітно-посадковій смузі аеропорту було встановлено найсучасніше світлосигнальне обладнання, інструментальну систему посадки ILS, метео- та радіо системи. На першому поверсі нового терміналу міжнародного аеропорту «Львів» ім. Данила Галицького розміщено зали очікування та реєстрації пасажирів, обробки багажу, а на другому й третьому поверхах – митний, прикордонний контроль та контроль з авіаційної безпеки, що передбачає 29 стійок реєстрації, 18 стійок паспортного контролю, 9 пунктів контролю проходження на авіаційну безпеку. У галереї аеропорту розташовано технічні, резервні приміщення, а також службові офіси (площею 627 м²), комерційні заклади (площею 1,1 тис. м²). Крім того, система інформації про розклад рейсів розміщується на дисплеях – FIDS, обладнаних системами BMS, ODB, CUTE, BHS. Міжнародний аеропорт «Львів» ім. Данила Галицького за час проведення Євро-2012 обслужив понад 600 міжнародних та внутрішніх рейсів, більшість яких були чартерними чи додатковими із країн-учасниць матчів. За період підготовки та проведення Євро-2012 аеропорт прийняв близько 40 тис. пас., збільшивши загальний пасажиропотік за січень-червень 2012 р. до 221,0 тис. пас. Відповідно, частка міжнародного аеропорту «Львів» ім. Данила Галицького за I півріччя 2012 р. досягла 4,0 % від загального пасажиропотоку аеропортів України (рис. 2).

* за період I півріччя 2012 р.

Рис. 2. Частки вітчизняних міжнародних аеропортів в обслуговуванні пасажирів у період підготовки і проведення Євро-2012 *¹¹

¹¹ Підсумки діяльності авіаційної галузі України за 9 місяців 2012 [Електронний ресурс]. – Режим

Міжнародний аеропорт «Харків» розташований на відстані 12,5 км від центру м. Харкова. У серпні 2010 р. завершено будівництво нового міжнародного терміналу площею 20,0 тис. м², що дозволило збільшити пасажиропотік до 800,0 тис. пас. на рік, а в пік завантаженості аеропорт може приймати до 2,0 млн. пас. Ноу-хау терміналу – ажурні ферми на стелі, що пропускають природне освітлення. Термінал обладнано необхідною кількістю каналів пропуску прикордонної і митної служб, контролю авіабезпеки, пристосуванням для зручного пересування терміналом осіб з обмеженими можливостями, а також містить ресторани, магазини і додаткові сервіси. Зокрема, функціонує сучасна система обробки багажу (BHS), продуктивність якої – 960 одиниць багажу/год. для міжнародних і 600 – для внутрішніх рейсів. У межах підготовки до Євро-2012 у грудні 2011 р. було завершено реконструкцію злітно-посадкової смуги, в результаті якої її було подовжено до 2,5 тис. м зі збільшенням класифікаційного числа штучного покриття аеродрому до 50 од., що надало аеропорту можливість приймати літаки класу «Airbus-A320» та «Boeing-737».

За час проведення Євро-2012 аеропорт обслужив 750 літаків і 52,5 тис. пас. – пасажиропотік зріс в 4,5 р. порівняно зі звичайним режимом роботи аеропорту. Загалом у I півріччі 2012 р. пасажиропотік в аеропорту становив 223,3 тис. пас., що на 60,8 % більше відносно періоду попереднього року.

Окрім будівництва нового терміналу, було завершено реконструкцію старої будівлі існуючого терміналу міжнародного аеропорту «Харків», який виконує функції VIP-терміналу. Для забезпечення необхідної пропускної спроможності аеропорту (2,6 тис. пас./год.) під час проведення в м. Харкові Євро-2012 встановили тимчасовий реверсний термінал пропускною спроможністю 1,0 тис. пас./год.

У травні 2012 р. було завершено будівництво нового терміналу в міжнародному аеропорту «Донецьк» ім. С. С. Прокоф'єва (розташований в 10 км на північний захід від м. Донецька), який має 7 поверхів (із них 3 основні), площу 50,0 тис. м² і пропускну спроможність 3,1 тис. пас./год. та з'єднаний із паркінгом двома критими галереями. Окрім будівлі терміналу, в аеровокзальний комплекс аеропорту входять автостанція, триповерховий паркінг на 605 машин (з них 31 паркувальне місце для малорухомих груп пасажирів), відкриті паркінги на 1,0 тис. машин, автобусні стоянки на 20 автобусів та естакада. Зона під'їзду до рівня прильоту містить пішохідну зону та трьохсмугову проїжджу частину і зупинки індивідуального та громадського транспорту; зона вибування розташована на рівні відльоту на транспортній естакаді. В межах реконструкції аеропорту побудовано нову злітно-посадкову смугу (довжиною 4,0 тис. м, шириною 60 м та товщиною покриття 1 м), яка здатна приймати будь-які види літаків, включно з «Boeing-747» та «Airbus-380». Завдяки збудованій злітно-посадковій смузі та найвищій в Україні аеродромно-диспетчерській вежі (47,6 м) аеропорт може приймати міжконтинентальні рейси, а на пероні європейського зразка існує можливість одночасного розміщення більше 80 літаків класу «Boeing» або «Airbus» з повним завантаженням. Міжнародний аеропорт «Донецьк» ім. С. С. Прокоф'єва може приймати всі види літаків практично при будь-якій погоді і в умовах зростаючого пасажиропотоку. У січні-липні 2012 р. Міжнародний аеропорт «Донецьк» ім. С. С. Прокоф'єва збільшив пасажиропотік на 33,0 % порівняно з січнем-липнем 2011 р. – до 562,3 тис. пас., у т.ч. аеропорт обслужив 10,8 тис. рейсів, з них 4,7 тис. рейсів були виконані по Україні, 6,1 тис. – за кордон. Пасажиропотік аеропорту на внутрішніх рейсах у липні поточного року склав 26,2 тис. пас., а на міжнародних – 76,3 тис. пас.; кількість обслужених рейсів в липні 2012 р. склала 1,9 тис. од.

3. Впроваджено за напрямками транснаціональних коридорів швидкісний рух пасажирських поїздів, проведено закупівлю пасажирського рухомого складу для

забезпечення міжрегіональних пасажирських перевезень та створено систему бронювання і продажу залізничних квитків через мережу Інтернет.

Довідково. У 2012 р. на напрямках впровадження швидкісного руху поїздів Львів – Здолбунів, Здолбунів – Шепетівка – Коростень – Київ, Київ – Полтава – Красноград – Лозова, Лозова – Донецьк було виконано ремонтно-колійних робіт на загальну суму 442,3 млн грн, робіт з модернізації та капітального ремонту пристроїв автоматики, телемеханіки і зв'язку – 458,8 млн грн, робіт з модернізації пристроїв електропостачання – 41,1 млн грн та будівельно-монтажних робіт – 40,6 млн грн. Завершили роботи з будівництва контактних колій на ділянці Полтава – Красноград – Лозова на загальну суму 252,4 млн грн. Крім того, було виконано ремонтно-колійних робіт на напрямках відведення вантажного руху від пасажирського на загальну суму 260,7 млн грн.

У 2012 р. провели закупівлю міжрегіональних електропоїздів корейської «HyundaiRotem» (6 електропоїздів) та чеської АТ «Skoda» (2 електропоїзда) на загальну суму 1115,1 млн грн. Усі міжрегіональні електропоїзди пройшли приймальні випробування і з травня 2012 р. курсують у сполученнях Київ-Харків, Київ-Львів, Київ-Донецьк між містами згідно з новим графіком руху на 2012/2013 рр.

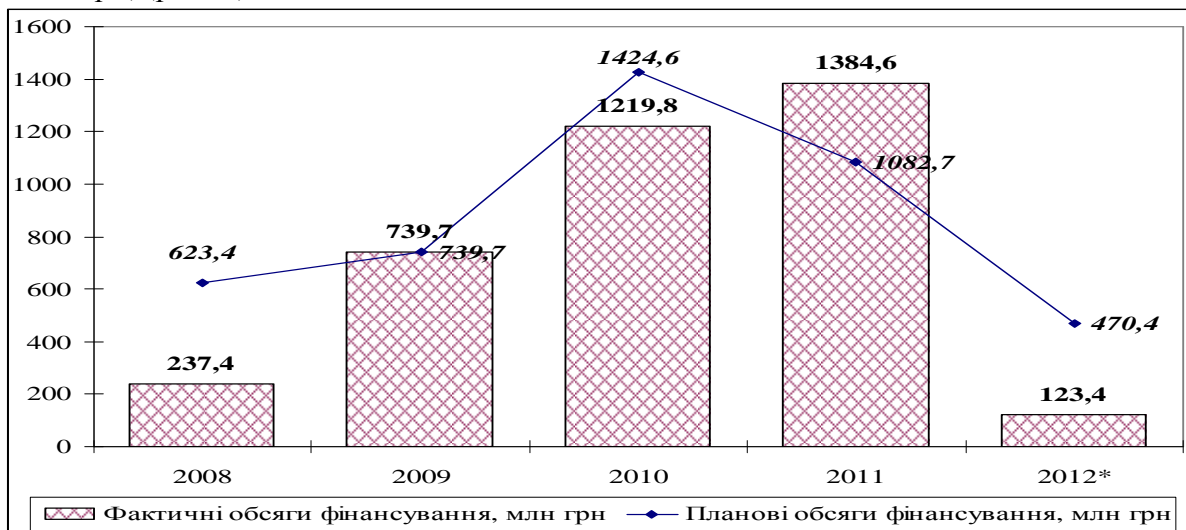
У 2009 р. було розроблено та впроваджено в експлуатацію систему бронювання та продажу залізничних квитків через мережу Інтернет (АСС «e-Квиток»). З метою вдосконалення та розширення можливостей створеної системи бронювання та продажу залізничних квитків через мережу Інтернет на розробку програмного забезпечення пасажирських перевезень у взаємодії з європейськими системами резервування місць використали кошти на загальну суму 1,9 млн грн. Так, через мережу Інтернет із початку впровадження послуг було викуплено в касах 65,7 тис. замовлень на 104,6 тис. місць та оформлено й оплачено 986,0 тис. замовлень на 1,4 млн місць.

4. Збудовано залізнично-автомобільний мостовий перехід через р. Дніпро в м. Києві та реконструйовано існуючий вокзал станції Донецьк у м. Донецьку.

Довідково. У 2012 р. на будівництві залізнично-автомобільного мостового переходу через р. Дніпро у м. Києві було закінчено будівництво мосту, правобережних та лівобережних залізничних і автомобільних естакад, правобережних автомобільних з'їздів; відкрито залізничний рух та двосторонній рух автомобільного транспорту. При будівництві залізнично-автомобільного мостового переходу через р. Дніпро виконали великий обсяг робіт для потреб міста, зокрема збудували газопровід високого тиску, тепломережу, дощову і напірну каналізацію, водопровід, кабельні лінії. Крім того, вперше в Україні було застосовано покриття металевих конструкцій автодорожньої частини з литого асфальту, з двошаровою гідроізоляцією, що дозволяє працювати металевій конструкції як єдине ціле з асфальтом, із 30-річною гарантією покриття; встановлено бар'єрну огорожу, в якій сила стримуючого удару в 3 рази більше, ніж на існуючих мостах. У цілому виконано робіт з будівництва залізнично-автомобільного мостового переходу через р. Дніпро в м. Києві у 2012 р. на суму 282,4 млн грн, профінансували на суму 123,4 млн грн, з них за рахунок бюджетних коштів – 86,5 млн грн та 19,6 млн грн – безвідсоткова позика (державна підтримка) (рис. 3).

На станції Донецьк було проведено будівництво нових приміського і транзитного вокзалів, переходів над коліями для приміських і транзитних пасажирів, двох громадсько-торговельних комплексів, пунктів зупинок для автобусів, а також завершено реконструкцію існуючого вокзалу та колійного господарства. Відповідні будівельно-монтажні роботи дозволили збільшити пропускну спроможність вокзального комплексу м. Донецька до 30,0 тис. пас./добу, а також покращити якість обслуговування пасажирів; загалом місткість вокзалу після реконструкції зросла з 0,7 до 2,3 тис. місць. Згідно з плановими показниками Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 року з футболу обсяг фактичного фінансування реконструкції існуючого вокзалу станції Донецьк досягнув 83,0 % (216,2 млн грн) у 2010 р., зокрема виконані роботи з розвитку господарства і цивільних споруд (на

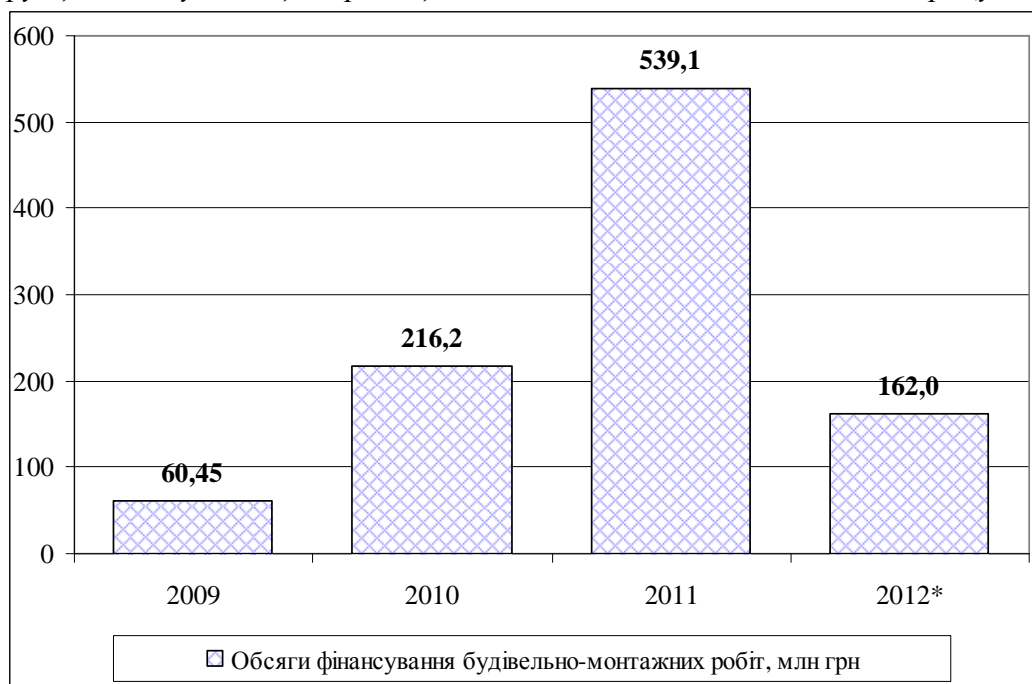
суму 64,9 млн грн), сигналізації і зв'язку (60,1 млн грн), колійного господарства (33,3 млн грн), служби приміських пасажирських перевезень (28,8 млн грн), електрифікації та електропостачання (10,4 млн грн), пасажирської служби (15,9 млн грн), служби перевезень (2,8 млн грн) (рис. 4).

* За I півріччя 2012 р

Рис. 3. Обсяги фінансування будівництва залізнично-автомобільного мостового переходу через р. Дніпро в м. Києві за 2008-2012 рр.¹²

Так, загальна потреба у фінансуванні планових обсягів будівельно-монтажних робіт протягом 2009-2012 рр. на станції Донецьк становила 260,5 млн грн, а вартість реконструкції вокзалу станції перевищила планові показники на 716,9 млн грн (у 3,8 р.).

* За I півріччя 2012 р.

Рис. 4. Обсяги фінансування будівельно-монтажних робіт із реконструкції вокзалу станції «Донецьк» у 2009-2012 рр.¹³

¹² Стан підготовки залізничного транспорту до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Євро 2012 року з футболу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mtu.gov.ua/uk/transport_railway.html.

¹³ Стан підготовки залізничного транспорту до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Євро 2012 року з футболу [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

5. Поліпшено транспортно-експлуатаційний стан автомобільних доріг загального користування (міжміського сполучення), зокрема проведено капітальний та поточний ремонт на ділянках М-01 Київ – Чернігів – Нові Яриловичі, М-02 Кіпті – Глухів – Бачівськ, М-03 Київ – Харків – Довжанський, М-05 Київ – Одеса (в межах Київської області), М-07 Київ – Ковель – Ягодин, М-09 Львів – Рава-Руська, М-10 Львів – Краковець (до контрольно-пропускного пункту Краковець), М-11 Львів – Шегині, М-20 Харків – Щербаківка; завершено будівництво і відкрито рух по Ясиноватській розв'язці у Волинській області та мостовому переходу з лівого на правий берег р. Дніпро у м. Києві; введено транспортну розв'язку дороги Київ – Чоп та реконструйовано Жулянський шляхоперехід; побудовано автомобільну дорогу в обхід м. Донецька; проведено реконструкцію під'їздів до курортних центрів Львівської області (Трускавця та Східниці). Також відкрито у повному обсязі рух 4 смугами дороги Київ-Житомир: із жовтня 2011 р. по червень 2012 р. на дорозі тільки асфальтобетонної суміші укладено 1,2 млн. т, а відповідно до технологічних вимог до кінця 2012 р. буде укладено верхній шар покриття з щебенево-мастикового асфальтобетону.

6. Облаштовано пункти пропуску через державний кордон, зокрема завершено будівництво пункту пропуску «Бачівськ» Глухівської митниці та «Просяне» Старобільської митниці (кордон із Росією); збудовано 13 смуг нової ділянки руху транспорту на міжнародному автомобільному пункті пропуску «Ягодин» (облаштовано просторе приміщення пункту пропуску площею 1,3 тис. м²); проведено будівельно-монтажні роботи з удосконалення інфраструктури пунктів пропуску «Краківець» Львівської митниці (кордон із Польщею), «Нові Яриловичі» Чернігівської митниці (кордон із Білоруссю), «Ямпіль» (кордон із Молдовою); проведено реконструкцію боксу для поглибленого огляду в міжнародному автомобільному пункті пропуску «Рава-Руська» (кордон із Польщею).

Довідково. Загальний обсяг фінансування діяльності Державної митної служби України відповідно до Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 року з футболу становив 530,3 млн грн, зокрема за період 2008 – 2010 рр. Держмитслужбі України фактично було виділено 97,0 млн грн бюджетних коштів, що становить 18,0 % від загальної потреби.

7. Проведено оновлення парку тролейбусів та автобусів у містах, в яких проводилися матчі Євро-2012, зокрема м. Харків отримало 71 тролейбус (у т.ч. 52 – двосекційні), та коштом перевізників придбано 480 автобусів (з них 95 – високої місткості з низьким рівнем підлоги), в м. Донецьку оновлено 30,0 % громадського транспорту (120 автобусів і тролейбусів, 30 трамваїв), за кошти ЄБРР у м. Києві придбано 160 одиниць нових автобусів МАЗ та тролейбусів «Богдан», за рахунок кредитних коштів у м. Львові придбано 90 автобусів і 60 тролейбусів; у метрополітенах м. Києва та м. Харкова виконано комплекс робіт із модернізації та розвитку вже існуючих станцій, перегонів, ліній електропостачання та залізничних колій, добудована станція «Олексіївська» (м. Харків), проведено роботи із заміни вказівників на станціях українською та англійською мовами; проведено оновлення сполучень між містами, відремонтовано шляхи, трамвайні колії та трамвайні переїзди, шляхопроводи (в м. Харкові проведено будівельно-монтажні роботи на 56 об'єктах вартістю близько 500,0 млн грн, у м. Львові ПАТ «Львівобленерго» здійснило реконструкцію міських електромереж).

Разом з тим, **основними проблемами розвитку та ефективного використання об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, підготовленої до Євро-2012, є:**

- необхідність завершення (та, відповідно, державного фінансування) ремонтних робіт у аеропортах та будівництва автомобільних автостоянок навколо аеропортів, створення об'єктів залізничної інфраструктури передусім з метою розвитку швидкісного руху пасажирських поїздів, сучасних високотехнологічних центрів з обслуговування швидкісних міжрегіональних електропоїздів, облаштування нових пунктів пропуску через державний кордон;

- модернізація основних транспортних магістралей у регіонах України, що не приймали матчі Євро-2012, використання досвіду підготовки до Євро-2012 для розбудови і відновлення мережі транспортних сполучень внутрішньо регіонального рівня та між районними центрами і малими містами;

- обмеженість фінансування розвитку інноваційної та високотехнологічної складових дорожньо-транспортної інфраструктури з державного і місцевих бюджетів, що призводить до зниження конкурентоспроможності та якості вітчизняних транспортних послуг та зумовлює невідповідність технічного і технологічного рівня вітчизняного транспорту європейським вимогам.

Так, понад 15 років у регіонах України експлуатуються 92 % трамваїв, 78 % вагонів метро, 63 % тролейбусів, понад 25 років – 58,9 % пасажирських залізничних вагонів;

- недостатній рівень сервісного обслуговування клієнтів та використання наявного транзитного потенціалу і вигідного географічного положення країни, повільне вдосконалення та розвиток транспортно-логістичних технологій (у т.ч. недостатня їх взаємоузгодженість із виробничими, торговельними та логістичними системами реального сектору економіки);

- повільний розвиток прикордонної транспортної інфраструктури (в експлуатацію ще не введено 4 об'єкти, не розпочато роботи на 11 об'єктах, фактично освоєно лише 18,3 % від визначених програмою підготовки України до Євро-2012 бюджетних коштів);

- недостатня участь приватних інвесторів у розбудові транспортних шляхів та розвитку об'єктів транспортної інфраструктури.

Для ефективного використання об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, підготовлених до Євро-2012, в Україні необхідно забезпечити інтегрування національної дорожньо-транспортної мережі в міжнародні транспортні системи, розбудову міжрегіональних автомагістралей та шляхів транспортного сполучення на місцевому рівні, інвестування в об'єкти транспортної і туристичної інфраструктури, вдосконалення маршрутів руху міського, міжміського комунального пасажирського транспорту, впровадження сучасних інформаційних технологій контролю безпеки руху в інших обласних центрах України, розвивати мобільні транспортні системи управління рухом пасажирських поїздів.

5. Напрями ефективного використання підготовлених до Євро-2012 спортивних об'єктів

У процесі підготовки та проведення в Україні Євро-2012 завершено **будівництво, реконструкцію та підготовку багатьох важливих спортивних об'єктів**, у тому числі фізико-реабілітаційного характеру відповідно до вимог УЄФА, що матиме позитивний вплив на розвиток вітчизняного спорту та людського капіталу загалом. Позитивно, що при підготовці більшості спортивних об'єктів залучено, придбано і використано інноваційні технології. Зокрема:

1. Реконструйовано стадіон Національного спортивного комплексу «Олімпійський», який став головною спортивною ареною України і одним із найбільших стадіонів Європи, де відбувся фінальний матч Євро-2012.

Довідково. В процесі реконструкції стадіону повністю змінено дах (парасольки затягнуті прозорим тентом, що утворили «павутинку», площею 48 тис. м²), вмонтовано світлодіодні екрани (площею 103,4 м² кожен), встановлено 608 прожекторів, розширено проходи до секторів, VIP-лож, місць для коментаторів, ЗМІ та інвалідів. Після реконструкції місткість стадіону становить 70 050 місць. Проведено будівництво та облаштування функціональних зон і схем планування пішохідно-транспортних шляхів з

розміщенням автостоянок та об'єктів ресторанного господарства на прилеглих до Національного спортивного комплексу «Олімпійський» територіях. Завершено облаштування благоустрою міського простору 1,5-кілометрової зони навколо Національного спортивного комплексу «Олімпійський», у тому числі благоустрій Троїцької площі, реконструйовано касовий павільйон спортивного комплексу. Проведено капітальний ремонт, технічне переоснащення інженерних систем спортивної арени, зокрема систем енерго- та холодопостачання, вентиляції, кондиціювання, зв'язку, телемереж, електропостачання, забезпечення пропускнуго режиму, функціонування системи ресторанного господарства, поточний ремонт приміщень і територій Палацу спорту.

2. Збудовано нові стадіони у містах Донецьку та Львові.

Довідково. Відкриття стадіону «Донбас Арена» місткістю понад 52 тис. глядачів відбулось у 2009 р., на ньому розпочав свої ігри ФК «Шахтар». Інфраструктура стадіону включає фаст-фуди, фан-кафе, бари, ресторани, медіа-кафе та лаунж-бари, що дозволяє обслуговувати одночасно понад 2 тис. вболівальників. На стадіоні вмонтована система інфрачервоного обігріву трибун, використовуються світлодіодні екрани (площа кожного з них складає 92 м²), більше ніж 500 камер і моніторів, а також лінії електронних рекламних щитів. На прилеглий до стадіону «Донбас Арена» території в парковій частині м. Донецька на площі 25 га (з них 13 га площа зелених насаджень) побудовано зони гостинності УЄФА, в т. ч. облаштовано прилеглу до парку культури та відпочинку територію в Київському районі м. Донецька.

Стадіон «Арена Львів» здано в експлуатацію у жовтні 2011 р. Стадіон розрахований на 34 915 місць, які розміщені під накриттям, частина якого прозора. На трибунах стадіону в п'ятиповерховому адміністративному корпусі розміщено прес-центр, конференц-зал, ресторан на 408 осіб, зону для VIP-осіб, приміщення для організаторів чемпіонату, а також чимало комерційних площ. Особливістю стадіону «Арена Львів» є променада, що розподіляє потоки відвідувачів між першим і другим ярусами арени, в якій розташовано заклади ресторанного господарства та санітарні зони. Стадіон знаходиться у південній частині Львова, що дозволяє перетворити його на центр спортивного, культурного та ділового життя міста.

Загалом витрати на будівництво та реконструкцію підготовлених до Євро-2012 спортивних об'єктів в Україні перевищили 1,5 млрд дол. США (табл. 3).

3. Дооснащено та реконструйовано стадіони «Металіст» (м. Харків) «Славутич Арена» (м. Запоріжжя), «Ворскла» (м. Полтава) та «Оболонь» (м. Київ), а також Харківської обласної організації фізкультурно-спортивного товариства «Динамо» (м. Харків).

Довідково. Наприкінці 2009 р. завершено реконструкцію стадіону «Металіст» – сучасного багатофункціонального спортивно-розважального комплексу, що включає основне і запасне футбольні поля, шість спортивних залів, медико-відновлювальний центр, готель для спортсменів, зону гостинності (5-поверховий комплекс). Крім того, побудовано нову електропідстанцію потужністю 500 кВт, постелено нові бігові доріжки для легкоатлетів, реконструйовано футбольне поле, встановлено світлодіодні екрани та електронну рекламну лінію.

Фінансування реконструкції спортивного комплексу комунального підприємства «Обласний спортивний комплекс «Металіст»» у м. Харкові проводилось протягом 2008-2012 рр. Роботи із завершення реконструкції спортивного комплексу виконані в борг за рахунок оборотних коштів генпідрядника та субпідрядника. Загалом фінансування спортивного комплексу згідно з Державною цільовою програмою підготовки та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 року з футболу було передбачене в сумі 783,63 млн грн, а фактично профінансоване на 739,64 млн грн – відсоток виконання від плану передбачуваного фінансування становив 94,4 %.

Дооснащення та реконструкція стадіонів у містах Києві, Запоріжжі, Полтаві стосувалися ремонтних робіт в підтрибунних приміщеннях спортивних об'єктів, часткової заміни освітлення на стадіонах і прилеглих територіях, облаштування зон

гостинності.

В 2011 р. у м. Харкові завершено роботи з реконструкції стадіону «Динамо», зокрема проведена реставрація трибун для глядачів, заміна пластикових сидінь, реконструкція газонного покриття футбольного поля та укладка покриття легкоатлетичних доріжок і секторів. Проведені будівельні роботи з реконструкції стадіону «Динамо» профінансовано в повному обсязі на суму 5,0 млн грн.

Таблиця 3

Місткість та вартість будівництва стадіонів, підготовлених до проведення Євро-2004, Євро-2008 та Євро-2012¹⁴

Стадіони	Місткість, місць	Вартість, грош. од.
<i>Чемпіонат Європи з футболу 2012 р. (Україна та Польща)</i>		
НСК «Олімпійський»	70050	440 млн євро
«Донбас Арена»	51504	400 млн дол. США
«Металіст»	38633	600 млн грн
«Арена Львів»	34915	375 млн дол. США
Національний	58500	1,752 млрд пол. злотих
Муніципальний стадіон	43090	432 млн пол. злотих
Міський	44416	729,7 млн пол. злотих
«Арена Гданськ»	44636	200 млн дол. США
<i>Чемпіонат Європи з футболу 2008 р. (Австрія та Швейцарія)</i>		
Вальс-Зіценгайм	31020	60 млн євро
Тіволі Ной	31600	30,6 млн євро
Хіпо-Арена	31957	66,5 млн євро
Санкт-Якоб Парк	42000	220 млн швейц. франк.
Стад де Суїсс Ванкдорф	31907	370 млн швейц. франк.
Стад де Женев	31228	240 млн швейц. франк.
Летцигрунд	30000	121,3 млн швейц. франк.
<i>Чемпіонат Європи з футболу 2004 р. (Португалія)</i>		
Драгау	52000	98 млн євро
Ештадіу Мунісіпал де Авейру	30000	62 млн євро
Ештадіу Мунісіпал де Брага	30000	83,1 млн євро
Афонсу Енрікеш	30000	27,3 млн євро
Сідаде де Коїмбра	30000	41,4 млн євро
Магальяйш Песоа	30000	57,8 млн євро
Алгарве	30000	34,6 млн євро
Беса Секулу XXI	30000	45,2 млн євро
Луж	65000	133 млн євро
Алваладе XXI	52000	89 млн євро

4. Проведено дооснащення тренувальних комплексів «Кірша» та «Металург» у м. Донецьку.

Довідково. На тренувальних базах «Кірша» та «Металург» продовжено облаштування зони відпочинку, центру відновлення, масажного кабінету, фітнес-центру, басейну, прес-центру; тренувальні бази технічно дооснащено сучасним телевізійним та медичним обладнанням. Крім того, проведено роботи з перекладання комунікаційних мереж, облаштування елементів освітлення, ремонту фасадів будинків, покрівель та благоустрою прибудинкових територій, в тому числі закуплено необхідну кількість спортивного інвентаря та обладнання. Загальна вартість проведених будівельно-монтажних робіт щодо дооснащення тренувальних комплексів становила приблизно 6,0 млн грн.

5. Збудовано та реконструйовано у м. Харкові цілісний майновий комплекс футбольної навчально-тренувальної бази ТОВ «Металіст Холдинг», навчально-тренувальний центр для футбольних команд Євро-2012 «Сонячний».

Довідково. Для забезпечення тренувань команд-учасниць чемпіонату в майновому

¹⁴ <http://www.fussballtempel.net>.

комплексі футбольної навчально-тренувальної бази ТОВ «Металіст Холдинг» у 2011 р. завершені роботи з будівництва та переоснащення п'яти футбольних полів, одне з них – із синтетичним покриттям, в тому числі – системи освітлення, готельного комплексу (на 55 номерів), тринадцяти котеджів (на 33 номери), трибун для глядачів (на 500 місць) та іншої необхідної інфраструктури. На спорудження цілісного майнового комплексу футбольної навчально-тренувальної бази ТОВ «Металіст Холдинг» приватним інвестором витрачено 196,8 млн грн, у т.ч. в 2011 р. – 110,3 млн грн.

В дитячому лікувально-оздоровчому центрі «Сонячний» у вересні 2011 р. введений в експлуатацію стадіон, який має у своєму складі тренувальне футбольне поле, обладнане автоматичним поливом, освітленням (500 люкс), трибунами для глядачів (на 4924 місця) та підтрибунними приміщеннями, у яких розміщені роздягальні для команд, кімнати для тренерів, суддів, медичних працівників і санітарні вузли для глядачів. СТГО «Південна залізниця» на підготовку навчально-тренувального центру освоїло 81,2 млн грн, у т.ч. в 2012 р. – 8,6 млн грн.

6. Завершено будівництво другого готельного корпусу тренувального комплексу «Скіф» у АР Крим.

Довідково. На території готелю тренувального комплексу розміщено парк, тенісний корт, критий басейн, бігові доріжки, фітнес-центр. Крім того, до тренувальної бази належать два футбольних поля із природним покриттям, трибунами для глядачів (на 1160 місць) та одне із штучним покриттям і професійним освітленням, прес-центр. Згідно з Державною цільовою програмою підготовки та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 року з футболу загальні бюджетні витрати ТОВ «Футбольний клуб «Скіф»» на будівництво другого готельного корпусу становили до 3,0 млн грн.

7. Проведено реконструкцію ТОВ «Спортивно-оздоровчий комплекс «Севморзавод»» у АР Крим.

Довідково. На території спортивного комплексу розміщено два тренувальних поля (основне поле вміщує 5826 глядачів), одне з них із штучним покриттям, масажний кабінет, кімнати для зустрічей, прес-центр та фітнес-центр. Згідно з Державною цільовою програмою підготовки та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 року з футболу після завершення реконструкції у 2011 р. на стадіоні побудовані три додаткові трибуни, замінено щогли освітлення, а також відновлено та впорядковано зелені насадження на території спортивного комплексу. Сума витрачених коштів ТОВ «Футбольний клуб «Севастополь»» на реконструкцію спортивно-оздоровчого комплексу становила 28,0 млн грн.

8. Завершено першу чергу реконструкції спортивного комплексу з будівництвом фізкультурно-реабілітаційного центру та навісу над трибунами Національного університету державної податкової служби України у м. Ірпіні, зокрема реконструйовано підтрибунні приміщення північної трибуни, бігові доріжки, футбольне поле, встановлено інформаційне табло та повне технічне інженерне забезпечення, упорядковано прилеглі території.

Довідково. Загальна кошторисна вартість першої черги реконструкції спортивного комплексу Національного університету державної податкової служби України у м. Ірпіні становила 31,8 млн грн, в тому числі витрати на придбання обладнання та устаткування становили 7,0 % від загальної вартості виконаних робіт.

На другому етапі будівництва фізкультурно-реабілітаційного центру та навісу над трибунами Національного університету державної податкової служби України у м. Ірпіні освоєно 32,6 % капітальних вкладень, що в кінцевому результаті не дозволило завершити у повному обсязі будівельно-монтажні роботи.

Будівництво нових та модернізація існуючих стадіонів і навчально-тренувальних баз позитивно вплинули на успішне проведення в Україні Євро-2012, розвиток спорту та футболу зокрема, заклали передумови розвитку суміжних видів спорту (у т.ч. непрофесійного), спортивної та туристичної інфраструктури, торгівлі, сфери розваг. За умови подальшої розбудови та ефективного використання об'єкти, підготовлені до

Євро-2012, можуть стати центрами регіонального та місцевого розвитку.

Однак планові завдання з підготовки в Україні до Євро-2012 спортивних об'єктів не були повністю реалізовані, що знижує потенціал їх ефективного використання. Так, до початку проведення Євро-2012 не завершено, а в окремих випадках не розпочато, реконструкцію і дооснащення низки спортивно-тренувальних комплексів і навчально-тренувальних баз. На окремих спортивних об'єктах недостатніми були обсяги виконаних будівельних робіт, зокрема:

- не завершено ремонтно-відновлювальні роботи на стадіонах «Галичина» (м. Дрогобич, Львівська область), комплексно-тренувальної бази Львівського державного університету фізичної культури, «Україна» (м. Львів) та стадіону в смт. Славське Львівської області.

Довідково. Загальна кошторисна вартість будівельно-монтажних робіт на стадіоні «Галичина» у м. Дрогобичі Львівської області визначалася в сумі 16,7 млн грн, але фактично на початку 2012 р. було освоєно лише 0,7 % капітальних вкладень, а на початок Євро-2012 – 2,5 %.

Будівельно-монтажні роботи з реконструкції стадіону комплексно-тренувальної бази Львівського державного університету фізичної культури на початок 2012 р. були проведені на суму 25,7 млн грн. (52,4 % освоєно капітальних вкладень).

Реконструкція стадіону «Україна» в межах Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 року з футболу в запланованій сумі 20,1 млн грн не проводилась, оскільки стадіон визнано як такий, що відповідає вимогам УЄФА;

- не продовжено другу чергу реконструкції з будівництвом фізкультурно-реабілітаційного центру, басейну, глядацьких трибун, прокладення інженерно-комунікаційних мереж, комплексного упорядкування території спортивного комплексу Національного університету державної податкової служби України у м. Ірпіні;

- не розпочато в м. Києві дооснащення тренувальної бази ТОВ «Футбольний клуб «Динамо» Київ», навчально-тренувального комплексу імені В. Баннікова, реконструкцію стадіону «Динамо» імені В. Лобановського та будівництво спортивної оздоровчої бази ЗАТ «Оболонь»;

- не завершено будівництво тренувальної бази з стадіоном на території Великоанадольського лісового коледжу у Донецькій області;

- відтерміновано фінансування робіт із реконструкції та будівництва стадіону «Олімпік» Харківського державного вищого училища фізичної культури № 1;

- не затверджено проектно-кошторисної документації на будівництво навчально-тренувальної бази «Олімпік» у Донецькій області, реконструкцію спеціалізованого футбольного комплексу «Борекс» в смт. Бородянка Київської області, будівництво спортивно-оздоровчого комплексу «Діамант-Пустомити» в Львівській області, реконструкцію стадіону спеціалізованого футбольного комплексу «Зеніт» в м. Боярка Київської області та на інші спортивні об'єкти, які було включено у цільову програму підготовки та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 року з футболу.

Відтак, з огляду на істотні обсяги інвестування (передусім державного) у підготовку спортивних об'єктів їх **потенціал**, у т.ч. в контексті регіонального та місцевого розвитку, **використовується не в повному обсязі. До основних причин і перешкод, що ускладнюють ефективність використання спортивної інфраструктури**, створеної в процесі підготовки і проведення в Україні Євро-2012, **належать:**

- збитковість окремих об'єктів, їх висока витратомісткість та низька доходовіддача, зумовлені недостатньою завантаженістю, малою часткою приватного капіталу при інвестуванні, а, відтак, – недостатніми стимулами до комерціалізації, що призводить до зростання обсягів бюджетних витрат; відсутність програм та планових документів

ефективного використання і розвитку спортивно-тренувальних об'єктів, раціоналізація структури джерел залучення додаткового фінансування на їх розбудову та покращення спортивної інфраструктури включно з фінансуванням повернення кредитних коштів;

- низький рівень завантаженості та використання в цілях розвитку масового спорту підготовлених до Євро-2012 спортивних об'єктів та їх інфраструктури, відсутність системи комплексного планування напрямів та засобів збільшення кількості проведених спортивно-масових та фізкультурно-оздоровчих заходів на стадіонах і тренувальних базах, недостатня інтегрованість вітчизняних спортивно-тренувальних комплексів у світові спортивні заходи;

- складність доступу широких верств населення до спортивних об'єктів. Так, під час підготовки України до Євро-2012 було витрачено істотні обсяги державного фінансування та підготовлено і модернізовано значну кількість малих футбольних арен і тренувальних баз у різних регіонах нашої держави, які не використовуються непрофесійними колективами і населенням. На їх базі не проводяться спортивні та масові фізкультурні заходи. Крім того, в окремих випадках (приклад – м. Львів) існують значні недоліки у транспортному сполученні, обумовлені незавершеністю будівництва транспортних розв'язок навколо стадіонів та облаштування прилеглих територій;

- низька інвестиційна активність з розбудови територій навколо спортивних об'єктів та їх перетворення на багатофункціональні спортивно-розважальні об'єкти з меншими термінами окупності інвестицій внаслідок браку бюджетного фінансування та низької зацікавленості приватних інвесторів;

- недосконалість вітчизняної інформаційно-комунікаційної мережі, суб'єкти якої наразі не спроможні забезпечити достатню організацію спортивних заходів та їх представлення в межах проектів світового значення та при популяризації фізкультурно-оздоровчих послуг серед населення.

Для підвищення ефективності використання підготовлених до Євро-2012 спортивних об'єктів органам державного управління в Україні необхідно реалізувати завдання, спрямовані на підвищення ефективності використання підготовленої до Євро-2012 спортивної інфраструктури, забезпечення економічно обґрунтованого рівня окупності підготовлених до чемпіонату спортивних об'єктів, їх використання для розвитку інших видів спорту та проведення розважально-культурних заходів, розвиток навколо стадіонів спортивно-ділової інфраструктури тощо.

6. Забезпечення ефективного використання туристичного потенціалу регіонів України після проведення Євро-2012

Підготовка до проведення в Україні Євро-2012 стала значним поштовхом для розвитку туристичного комплексу України. Наявний природний і культурний та набутий під час підготовки до футбольного чемпіонату інфраструктурний потенціал виводить Україну на новий рівень розвитку туристичної індустрії. Основними здобутками процесу підготовки туристичної індустрії до Євро-2012 є реконструкція аеропортів, залізничних вокзалів та транспортної сфери, істотна розбудова готельного господарства та альтернативних засобів розміщення туристів, поява систем вуличного і туристичного ознакування у містах, розвиток інформаційного та рекламного забезпечення туристичної галузі. Проте актуалізується проблема ефективного використання туристичного потенціалу України безпосередньо після проведення Євро-2012.

Проблема ефективного використання туристичного потенціалу регіонів України після проведення Євро-2012 полягає в таких аспектах:

1. Необхідність забезпечення збільшення кількості іноземних туристів та доходу від

надання туристичних послуг не лише на період, але й після проведення Євро-2012.

Так, очікується, що у 2012 р. Україну відвідає від 1,7 до 2 млн іноземних туристів (оцінка експертів базується на даних щодо продажу квитків на матчі чемпіонату). Для порівняння, за 2011 р. з туристичною метою Україну відвідало близько 1,2 млн іноземних туристів¹⁵. Представники Державного агентства України з туризму та курортів відзначають, що чемпіонат дає можливість збільшити в'їзний потік в Україну, спираючись на окремі публікації, в яких відзначено, що після Євро-2004 в'їзний туристичний потік до Португалії збільшився на понад 50 %, а в Австрію і Швейцарію після Євро-2008 – на 30 %. Більше того, в усіх європейських країнах, де відбувалися світові та європейські чемпіонати з футболу, спостерігається активне збільшення обсягів туристичних потоків і дотепер (Додаток 3).

Підставами для збільшення кількості іноземних туристів в Україну після Євро-2012 є і реклама країни на іноземних телеканалах, у Інтернеті, трансляції матчів з приймаючих міст. Втім, вирішальне значення має враження туристів від різних аспектів організації чемпіонату. Як показав досвід Австрії та Швейцарії 2008 року, важливими чинниками є гостинність, безпека, інформація та умови проживання (Додаток 4).

Проте, якщо під час проведення Євро-2012 відбулося істотне збільшення припливу іноземних туристів до України, то ймовірність його значного збільшення після чемпіонату досить низька, що потребує реалізації ефективних промоційних заходів уже зараз.

Довідково. В європейських країнах, де проводилися світові та європейські чемпіонати з футболу, туристичний імідж країн покращився. Але, наприклад, у Німеччині в 2006 р. для цього було організовано 48 мистецьких та культурних заходів на футбольну тематику з метою популяризації Німеччини та її культурної спадщини. Багато з цих проектів було проведено за кордоном, що забезпечило істотне покращення міжнародного іміджу країни. Так, 61 % відвідувачів чемпіонату, згідно з опитуванням, рекомендували Німеччину як країну для туристичних поїздок. У результаті спільних зусиль державного та федеральних урядів, міст та громад імідж Німеччини значно покращився¹⁶.

Активна комунікація Португалії, господаря Євро-2004, дозволила покращити туристичне сприйняття країни на 74 %. Більше ніж три чверті туристів, які приїхали до Португалії на Євро-2004, відвідали країну вперше й висловили готовність зробити це ще раз¹⁷.

Євро-2008 став значним промоційним заходом туризму в Австрії. Іміджева промоція Австрії проводилася на всіх рівнях і у різних сферах суспільно-політичної діяльності: візити представників австрійської влади до закордонних партнерів, промоція окремих міст Австрії, генеральна аудієнція у Папи Римського Бенедикта XVI, активна робота дипломатичного корпусу, інтернет-промоція, робота з журналістами.

У звіті Швейцарії щодо економічного впливу проведення Євро-2008 відзначається, що найбільш значний економічний ефект отримала саме туристична галузь (темпи приросту доходу становили близько 50 %, або 161 млн швейцарських франків) (Додаток 5).

2. Недостатні розвиток та очікування щодо активізації внутрішнього туризму в Україні після проведення Євро-2012.

Так, незважаючи на значний туристичний потенціал регіонів України, починаючи з 2009 р. спостерігається зменшення обсягу внутрішнього туристичного потоку. Якщо у 2007 р. порівняно з 2006 р. кількість внутрішніх туристів зросла у 2 рази і становила 2155,3 тис. осіб, то у 2009 р. кількість внутрішніх туристів становила 1094,2 тис., а у 2010 р. ще майже на 50 % менше – 649,3 тис. осіб. Негативною тенденцією є те, що зменшення обсягу внутрішнього туризму у 2010 р. порівняно з 2009 р. відбулося за рахунок скорочення

¹⁵ В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули, у 2011 році. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

¹⁶ Бергнер Др. Крістоф. Приклад Чемпіонату світу з футболу ФІФА 2006 в Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://madeingermany.de/ua/ukraine/2008/expert/show/id/167/title/Успішні+спортивні+масові+заходи+в+Німеччині>.

¹⁷ Економіка України. Профіль 2011 р. Американська торгівельна палата в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chamber.ua/Printed_Publications/Country_Profile_Ukr/Country-Profile-UKR-2011.pdf

туристів, які приїжджали з метою дозвілля, відпочинку та спортивно-оздоровчого туризму (табл. 4).

Таблиця 4¹⁸

Розподіл туристів за категоріями та метою відвідування у 2009-2010 рр.
(За даними Міністерства інфраструктури України)

Показники		Загальна кількість туристів		Особи, охоплені внутрішнім туризмом	
		2009	2010	2009	2010
Усього туристів, осіб		2290097	2280757	1094170	649299
У тому числі за метою відвідування					
– службова, ділова, бізнес, навчання	осіб	343010	290795	142816	175936
	%	15,0	12,8	13,0	27,0
– дозвілля, відпочинок, спортивно-оздоровчий туризм	осіб	1791501	1823224	856905	374426
	%	78,2	79,9	78,3	57,7
– лікування	осіб	110557	119401	72072	74270
	%	4,8	5,2	6,6	11,4
– спеціалізований туризм	осіб	6450	6332	1012	996
	%	0,3	0,3	0,1	0,2
– інші	осіб	38579	41005	21365	23671
	%	1,7	1,8	2,0	3,7

Регіонами України, які найбільше охоплені внутрішнім туризмом та екскурсійною діяльністю, є: АР Крим (144,1 тис. туристів та 414,8 тис. екскурсантів), Волинська (відповідно 40, 3 тис. та 27,5 тис.), Дніпропетровська (55,5 тис. та 25, 8 тис.), Донецька (75,3 тис. та 30,9 тис.), Запорізька (46, 2 тис. та 55,1 тис.), Івано-Франківська (40,3 тис. та 646,5 тис.), Львівська (41,7 тис. та 56,1 тис.), Одеська (31 тис. та 84,2 тис.), Харківська (50,3 тис. та 29,2 тис.), Херсонська (84,6 тис. та 25 тис.), Хмельницька (46,8 тис. та 50 тис.) області (Додаток б). Таким чином, майже половина території України охоплена активним внутрішнім туризмом. Втім, його обсяги зменшуються, що пов'язане з:

- поступовою лібералізацією візового режиму і доступністю туристичних поїздок за кордон;
- підвищенням матеріального добробуту громадян України;
- нижчим рівнем сервісу в Україні порівняно з європейськими країнами;
- розвитком транспортної системи та нових напрямів, що створює додаткові можливості для здійснення подорожей за кордон.

Між тим, збільшення обсягів внутрішнього туризму необхідне, оскільки саме за рахунок внутрішнього туризму, в тому числі соціального та інвентивного, можна забезпечити завантажувальність закладів розміщення та реалізувати нагромаджений туристичний потенціал.

3. Завантаженість номерного фонду після завершення чемпіонату та необхідність розвитку готельного господарства в Україні.

Позитивний вплив підготовки до Євро-2012 в Україні можна відзначити у сфері готельного господарства та його інфраструктури. Так, на ринок України вийшли всесвітньовідомі готельні мережі (Sheraton, Hilton, Ibis, Reikartz, Ramada Worldwide, Radisson, Inter-Continental, Hyatt International, Marriott International, Accor Group, Magic Life, Rixos, Kempinski Hotels&Resorts, Fairmont Raffles Hotels International, Continent Hotels & Resort, Park Inn, Orbis, Rival Hotels, Comfort Green Hotels Holiday Inn), поживалися українські готельєри, активувався хостелний рух.

Відповідно до змін, внесених у Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», спрямованих на допомогу розвитку готельного господарства, з 01.01.2011 р. готельні підприємства були звільнені від оподаткування прибутку підприємств, отриманого

¹⁸ Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні : Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К. : 2011. – 91 с.

ними від надання готельних послуг у готелях категорій «п'ять зірок», «чотири зірки» та «три зірки», якщо вони (у тому числі новозбудовані чи реконструйовані або в яких проведено капітальний ремонт чи реставрація існуючих будівель і споруд) були введені в експлуатацію до 1 вересня 2012 р.¹⁹.

На виконання постанови КМУ від 06.07.2011 № 760 «Деякі питання відшкодування відсотків за користування кредитами, наданими банками для будівництва, реконструкції та переоснащення об'єктів інфраструктури розміщення в рамках підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу» за результатами роботи комісії на конкурсних засадах визначено 8 власників готельних об'єктів, яким будуть частково відшкодовані відсотки за користування кредитами, наданими банками для будівництва, реконструкції та переоснащення таких об'єктів в рамках підготовки країни до чемпіонату.

У цілому це забезпечило істотне збільшення номерного фонду готелів, майже повною мірою задовольнивши вимоги УЄФА (табл. 5).

Довідково. Львівська область успішно виконала план підготовки готельного господарства до Євро-2012 згідно з вимогами УЄФА. Станом на січень 2012 року компанія TUI (туроператор УЄФА) уклала угоди з 47 діючими готелями Львова, області, а також міст Івано-Франківська, Луцька, Ужгорода та Тернополя на загальну кількість номерів – 2725, із необхідних 2545. На основі підписаних угод сформували базу даних готелів, які було запропоновано для розміщення сім'ї УЄФА²⁰.

Київська область. Станом на середину січня 2012 р. компанією TUI було укладено з діючими готелями 64 угоди на 6314 номерів. Зокрема, у готелях категорії 5 зірок – 791 номер (5 готелів), готелях категорії 4 зірки – 1 537 номерів (25 готелів), готелях категорії 3 зірки – 3 986 номерів (34 готелі). У м. Києві протягом 2012 р. було відкрито ще 12 готелів на 2043 номери: три 5-зіркові готелі на 705 номерів, шість 4-зіркових готелів на 843 номери та три 3-зіркових готелі на 495 номерів. За рахунок вищезазначених закладів профіцит номерів склав 956 номерів, що забезпечило виконання вимог УЄФА у повному обсязі. Станом на середину січня 2012 р. туркомпанія «Гамалія», яка займається розміщенням вболівальників Євро-2012 у м. Києві, уклала 72 угоди, згідно з якими було заброньовано 8229 номерів на 20 795 місць²¹.

Таблиця 5

Вимоги УЄФА до України при підготовці до Євро-2012 щодо наявності кількості номерів у готелях

Категорії готелів	Кількість номерів, од.				Всього
	Київ	Донецьк	Львів	Харків	
5*	1 950	1 420	1 020	1 240	5 630
4*	4 950	1 315	1 315	1 315	8 895
3*	400	210	210	210	1 030
Всього	7 300	2 945	2 545	2 765	15 555

Харківська область підготувала 65 готелів для розміщення гостей турніру з загальною кількістю 3855 номерів, з яких понад третина – новозбудовані та реконструйовані. Таким чином регіон виконав вимоги УЄФА і забезпечив 2765 номерів для розміщення цільових груп²².

У Донецькій області компанія TUI підписала договори з 55 існуючими готелями на

¹⁹ Які закони набули чинності з 1 січня 2011 р. – 10 січня 2011 р. // Урядовий кур'єр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/yaki-zakoni-nabuli-chinnosti-z-1-sichnya/>.

²⁰ Статус Львова як одного з Приймаючих міст чемпіонату Євро-2012 дав значний поштовх для розбудови готельної інфраструктури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.city-adm.lviv.ua/news/euro-2012/17053-status-lvova-jak-odnogo-z-prijmajuchih-mist-chempionatu-jevro-2012-dav-znachnij-poshtovkh-dla-rozbudovi-gotelnoji-infrastrukturi>.

²¹ Для поселення єврофанів у Києві уклали 72 угоди. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine2012.gov.ua/news/193/51290/>.

²² Харків готує 65 готелів до Євро-2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine2012.gov.ua/news/193/50252/>.

2071 номер, а також із 24 готелями, що будуються та реконструюються, на 1892 номери. Покриття дефіциту було досягнуто за рахунок об'єктів готельної інфраструктури інших обласних центрів та організації доставки гостей чартерними рейсами з м. Києва²³.

4. Недостатність рекламно-інформаційного забезпечення реалізації туристичного потенціалу регіонів України.

Україна володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом, проте на державному рівні відсутня маркетингова стратегія та програма його ефективного використання і просування на зовнішньому та внутрішньому ринку.

4.1. Відсутність туристичних представництв України за кордоном.

Досвід багатьох європейських країн, які отримують значні доходи від міжнародного туризму, свідчить про доцільність створення туристичних представництв за кордоном, що пропагують національні туристичні продукти.

В Україні основними організаціями з питань розвитку туристичної інфраструктури, просування туристичного продукту, популяризації туризму та захисту прав туристичних підприємств є Державне агентство з туризму та курортів (Держтуризмкурорт) при Міністерстві культури України, Всеукраїнська громадська організація «Туристична асоціація України» (ТАУ), Державне підприємство «Національний туристичний офіс» та Всеукраїнська федерація роботодавців в сфері туризму України (ФРТУ). Жодна з цих організацій не має представництв за кордоном або мережі у регіонах держави.

Згідно з низкою законодавчих актів та програм і стратегій розвитку туризму передбачено створення національних туристичних представництв за кордоном, проте регулярні реорганізації в системі управління туристичною галуззю, відсутність фінансування за статтею створення туристичних представництв та й загалом щорічне зменшення бюджетного фінансування на розвиток туризму перешкодили відкриттю таких представництв навіть у країнах, які є найбільшими генераторами в'їзного туризму в Україну. Зокрема, створення туристичних представництв України за кордоном було передбачено:

- Законом України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15 вересня 1995 року;
- Указом Президента України «Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року» № 973/99 від 10 серпня 1999 року;
- Програмою розвитку туризму в Україні до 2005 року (затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 702 від 28 червня 1997 р.);
- Державною програмою розвитку туризму на 2002-2010 роки (затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 583 від 29 квітня 2002 р.);
- Указом Президента України «Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні» № 136/2007 від 21 лютого 2007 року.

Актуальність створення туристичної представницької структури зумовлюється і можливістю залучення більшої кількості іноземних туристів в Україну, забезпечення захисту прав та інтересів українських туристичних підприємств і вітчизняних туристів за кордоном, залучення іноземних інвестицій у туристичну галузь нашої країни. Відтак в Україні немає належної системи інформаційного просування національних ресурсів та розвитку галузі; стратегією розвитку туризму і курортів (схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1088-р від 6 серпня 2008 р.) не визначено необхідність розробки державної програми розвитку туризму в країні взагалі та створення туристичних представництв за кордоном зокрема.

В умовах підготовки до проведення Євро-2012 в Україні також не було прийнято рішень щодо відкриття туристичних представництв, хоча позитивним аспектом підготовки до Євро-2012 стала тісна співпраця Національного туристичного офісу з Польською туристичною організацією, зокрема за напрямками:

²³ У Донецьку УЄФА ночуватиме в 79 готелях. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine2012.gov.ua/news/193/48057>.

– організація подорожей до міст-господарів чемпіонату Євро-2012 для представників міжнародних ЗМІ в межах комплексних піар-заходів щодо формування позитивного іміджу країн-господарів чемпіонату;

– проведення туристичних семінарів-практикумів за участю чотирьох областей, які приймали Євро-2012;

– підписання Меморандуму про співпрацю між Національним туристичним офісом України та Польською туристичною організацією (11 лютого 2010 р.), яким визначено можливість представлення України у 6-7 Польських осередках туристичної інформації в провідних країнах Європи^{24; 25; 26; 27}.

Довідково. В Польщі функцію просування та розвитку туризму на внутрішньому й закордонних ринках виконує Польська туристична організація (далі – ПТО), яка є однією зі ста світових національних туристичних організацій. Значною конкурентною перевагою ПТО є сформована мережа регіональних (в усіх воєводствах) та локальних відділень, а також польських осередків туристичної інформації (ПОТІ) за кордоном, які реалізують статутні завдання організації. ПОТІ розміщені в 14 країнах світу, в т.ч. в Україні (м. Київ), охоплюють діяльністю 17 країн, у т.ч. 14 країн ЄС, США, Японію. ПОТІ розташовані в країнах, які є найбільш перспективні для Польщі з огляду на генерування в'їзних туристичних потоків.

Ефективність функціонування польських туристичних організацій пов'язана з кількома істотними чинниками: між організаціями існує чіткий розподіл функцій, які виконує кожна з них; діяльність організацій взаємопов'язана та взаємоузгоджена; фінансування діяльності організацій здійснюється повною мірою; організаційна структура не обмежена лише головним офісом, а має розгалужену мережу як в країні, так і за кордоном.

4.2. Нерозвиненість та безсистемне розміщення всеукраїнської мережі туристичних інформаційних центрів.

Одним із основних елементів національного інституційного забезпечення сфери туризму в економічно розвинених державах, у т.ч. в тих, що приймали чемпіонати Європи та світу з футболу, є мережа туристичних інформаційних центрів (ТІЦ). Такі структури можуть в мінімально короткі терміни надати туристові необхідну інформацію (наявність місць в готелях, екскурсії, заклади харчування, розклад руху транспорту і т.д.). Особливістю ТІЦ є переважна частка безоплатних послуг, водночас саме ці організації є «обличчям» регіонального чи місцевого туристичного центру, формують позитивний імідж територій. ТІЦ як важливий елемент туристичної інфраструктури стимулює розвиток внутрішнього неорганізованого туризму, а також істотно спрощує перебування іноземних туристів.

В приймаючих матчі Євро-2012 регіонах України туристичних інформаційних центрів у тому розумінні, до якого звикли європейські туристи, не було. За недостатньої уваги держави до питань розвитку сучасної туристичної інфраструктури вирішити проблему розвитку центрів туристичної інформації намагалися керівники окремих міст. За рахунок місцевих бюджетів в різних містах України відкрили такі центри, де туристи могли отримати інформацію, придбати сувеніри і буклети, одержати довідки про ліцензовані турфірми і сертифіковані готелі. Загалом в Україні ТІЦ є вже в усіх областях, проте їх кількості ще недостатньо.

В Україні при створенні ТІЦ виникають проблеми щодо юридичного статусу, виділення місця та фінансування їх діяльності. Серед існуючих в Україні організаційно-

²⁴ 11 лютого відбулося підписання Меморандуму про співпрацю у сфері туризму між Україною та Польщею. 12 лютого 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua>.

²⁵ Підписано Меморандум про співпрацю між Національним турофісом України та Польською турорганізацією. 11 лютого 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua>.

²⁶ Україна і Польща розширюють туристичні зв'язки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.golosua.com/main/article/politika/20100214_ukrayina-i-polsha-rozshiryuyut-turistichni-zvyazki

²⁷ Державне підприємство «Національний туристичний офіс». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrtourism.com.ua/ua/about/>.

правових форм, які використовуються на практиці і прийнятні для ТЩ – комунальне підприємство, приватне підприємство, підприємство, засноване на змішаній формі власності, державне підприємство та громадська організація. Внаслідок відсутності державної зацікавленості, науково обгрунтованої програми розвитку мережі та відповідного фінансування ТЩ в Україні створюються хаотично, їх кількість недостатня, а діяльність малоефективна.

Основними перешкодами для створення та функціонування туристичних інформаційних центрів у регіонах України є: відсутність державної програми розвитку мережі ТЩ та її фінансування; відсутність приміщень для розміщення ТЩ; відсутність кваліфікованого персоналу; пріоритет маркетингової та комерційної діяльності над наданням безкоштовної туристичної інформації.

Довідково. В умовах підготовки до Євро-2012 питання створення ТЩ у приймаючих Євро-2012 регіонах частково вирішилося за рахунок впровадження мережі мобільних центрів інформації, комерційних та тимчасових ТЩ. Так, збільшення туристичного потоку у м. Львів та необхідність допомоги іноземним туристам з питань транспорту, розміщення, культурної програми тощо зумовили відкриття двох тимчасових центрів туристичної інформації на вокзалі та в аеропорту. Протягом Євро-2012 в місті працювали 22 інформаційних пункти, у місцях прибуття людей, центральній частині міста, зокрема у фан-зоні, а в дні матчів також і вздовж дороги до стадіону та зупинках для шатл-басів^{28, 29}.

У м. Києві було відкрито 23 туристичних інформаційних центра та 41 туристичний інформаційний пункт. Інформаційні центри та пункти розміщувалися в центральній частині міста: у фан-зонах, на транспортних зупинках, а також в аеропортах та на залізничних і автовокзалах. Прибуття значної кількості туристів, які потребували інформаційних послуг, також зумовило необхідність пошуку альтернативних варіантів створення ТЩ в умовах браку і високої вартості площі для розміщення ТЩ. У м. Києві почав роботу перший в Україні туристичний мобільний інформаційний центр. Компанія «Open Kiev» запустила цей проект у межах соціальної програми з розвитку туристичної інфраструктури столиці за підтримки Інформаційного туристичного центру на Хрещатику^{30, 31}.

Донецька міськрада спільно з Інститутом бізнесу і туризму створила КП «Туристичний інформаційний центр міста Донецька». Під час турніру в м. Донецьк додатково працювали 40 інформаційних наметів. Вони розташовувалися в центрі міста, фан-зоні, готелях. В аеропорту м. Донецька до Євро-2012 було відкрито Туристичний інформаційний центр, що залишився працювати в новому аеровокзалі й після чемпіонату³².

4.3. Організаційні недоліки процесу планування і промоції туристичних та культурних подій. У країнах світу з високим рівнем розвитку туризму формують календарі подій, які публікуються у журналах, розповсюджуються у літаках; розміщуються на значній кількості інтернет-сторінок, пов'язаних з організацією туристичних подорожей, сайтах туристичних підприємств, державних та місцевих органів влади; на національних та міжнародних туристичних виставках та ярмарках.

²⁸ На час УЄФА ЄВРО 2012 у Львові діятимуть додаткові інформаційно-довідкові пункти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.city-adm.lviv.ua/news/euro-2012/18160-na-chas-ujefa-jevro-2012-u-lvovi-dijatimut-dodatkovii-informacijno-dovidkovi-punkti>.

²⁹ На час Євро 2012 у Львові буде ще 2 Центри розвитку туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.city-adm.lviv.ua/news/view/259-turizm/17665-na-chas-jevro-2012-u-lvovi-bude-shhe-2-centri-rozvitku-turizmu>.

³⁰ Київ відкриє 60 об'єктів для туристів. 22 листопада 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://upi.org.ua/news/kijiv_vidkrie_60_ob_ektiv_dlja_turistiv/2011-11-22-15502.

³¹ Перший в Україні мобільний інформаційний центр для туристів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://openkiev.com.ua/uk/novini/mobilnii-informatsiini-tsentr-dlya-turistiv>.

³² В аеропорту Донецька з'явиться туристичний інфоцентр. 12 березня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukraine2012.gov.ua/news/194/52065/>.

В Україні подібна практика не поширилася. Існуючі календарі містять лише часткову інформацію, обмежену одним або кількома регіонами. Відсутність календаря подій стримує розвиток і внутрішнього, і міжнародного туризму.

4.4. Низька активність реклами туристичного потенціалу України у інформаційному просторі інших країн, участі у міжнародних виставкових заходах (виставки, салони, ярмарки, форуми).

Реалізація нагромадженого в регіонах України при підготовці до Євро-2012 туристичного потенціалу потребує подальшої інтеграції у міжнародний ринок туристичних послуг. Це, в свою чергу, потребує вкладання значних коштів у просування туристичних продуктів України за кордоном, зокрема шляхом участі у міжнародних виставках, салонах, форумах. Українська туристична галузь уже отримала подібний досвід, зокрема через участь у найбільших туристичних виставках у Мадриді, Берліні, Дубаї, Лондоні, Йоганнесбурзі, Москві, Орландо, Парижі. Втім, здебільшого на таких великих міжнародних виставках Україна представлена національним об'єднаним стендом найбільших туристичних операторів та операторів туристичних регіонів України (Крим, Київ, Львівська, Одеська, Івано-Франківська, Закарпатська області). Водночас позитивно, що останні 4 роки в промоції туристичного потенціалу України на національному рівні у межах регіональних та міжнародних туристичних виставок та за кордоном проведення Євро-2012 використовувалося як інструмент приваблення іноземних туристів із акцентуванням на туристичних ресурсах приймаючих міст та регіонів.

Між тим, участь у таких заходах повинна відрізнятися регулярним характером, спрямованим на формування у потенційних туристів уявлення про Україну як туристичну країну, що може запропонувати широкий спектр туристичних послуг, різні види спеціалізованого туризму, туризм для різних вікових груп та у різні пори року.

Важливим елементом просування туристичної України за кордоном є рекламні ролики про туризм у країні. Під час підготовки до Євро-2012 було підготовлено низку роликів, які транслювалися на відомих іноземних каналах з широкою глядацькою аудиторією, а рекламно-інформаційна кампанія була розроблена достатньо професійно, вона характеризувалася послідовністю і логікою представлення країни та її можливостей. Таку послідовну рекламно-інформаційну кампанію туристичних можливостей України в інформаційному просторі зарубіжних країн необхідно продовжувати.

Висновки та рекомендації

Підготовка до проведення Євро-2012 позитивно вплинула на структурну модернізацію регіональних економічних комплексів, підвищила якість функціонування об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, підприємств туристичного і готельно-ресторанного бізнесу, спортивних комплексів та соціальної сфери, наблизила їх до європейських стандартів.

В Україні відбулася системна модернізація транспортної системи та транспортної інфраструктури. У містах та регіонах, які приймали чемпіонат, активно розвивалося дорожньо-транспортне будівництво, оновився парк транспортних засобів, підвищилась якість та безпека транспортно-транзитних послуг, послуг перевезень пасажирів і вантажів (у т.ч. під час перетину кордону). Все це позитивно вплинуло на розвиток сфери послуг, підвищило конкурентоспроможність регіональної та національної економіки в цілому.

Чемпіонат заявив про Україну як про перспективну туристичну державу з унікальними регіональними історичними та культурними об'єктами, які не мають аналогів у світі. Суттєво оновлено та підвищено якість обслуговування національної мережі готельно-ресторанного бізнесу.

Євро-2012 активізував процеси регіонального розвитку, що ґрунтуються на використанні місцевого ресурсного потенціалу, сприяв створенню нових робочих місць, залученню до регіонів інвестиційних коштів, у тому числі на засадах державно-приватного партнерства. Новий імпульс розвитку отримало міжрегіональне та транскордонне співробітництво.

Отриманий позитивний досвід державного управління необхідно використати для вдосконалення інституціональних, економічних та організаційних механізмів державної регіональної політики, а нагромаджений при підготовці до Євро-2012 потенціал – для стимулювання міжрегіональної і транскордонної співпраці, збільшення обсягів інвестицій у модернізацію та розвиток регіональних економічних комплексів, зокрема на засадах державно-приватного партнерства.

Невідкладними завданнями державної регіональної політики у контексті вдосконалення організаційно-управлінських механізмів розвитку регіональних економічних комплексів, зокрема з використанням досвіду підготовки України до Євро-2012, є:

1. Запровадження в регіонах, що приймали матчі Євро-2012, низки пілотних проектів, спрямованих на розвиток державно-приватного партнерства у процесі подальшої експлуатації об'єктів спортивної та комунальної інфраструктури, збудованих до чемпіонату.

2. Внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», з доповненням переліку принципів, на яких здійснюється місцеве самоврядування в Україні, принципом субсидіарності (що означає делегування на вищий рівень владної ієрархії лише тих повноважень, які не можуть ефективно виконуватися на самоврядному щаблі); а також встановленням для кожного рівня влади терміну дії повноважень, які не можуть бути вилучені й передані (або делеговані) до іншого рівня влади.

3. Внесення змін до Бюджетного кодексу України стосовно спрощення системи міжбюджетних трансфертів на основі заміщення спеціальних трансфертів загальними (тобто не обумовленими конкретною метою); скорочення частки бюджетних стягнень із місцевих бюджетів і запровадження двоканальної системи наповнення бюджетів (окремо – державного, окремо – місцевих).

4. Продовження розбудови прикордонної інфраструктури та відкриття нових

прикордонних переходів на західному кордоні України, які планувалося відкрити до Євро-2012. Насамперед це стосується п'яти переходів на території Львівської області: «Грушів-Будомеж» (Яворівський район), «Нижанковичі-Мальховице» (Старосамбірський район), «Угринів-Долгобичув» і «Варяж-Усьмеж» (Сокальський район) та «Боберка-Смольнік» (Турківський район), а також переходів у Волинській («Кречів-Крилів») і Закарпатській («Лубня-Волосате») областях.

5. Диверсифікація механізмів боротьби з корупцією, у т.ч. запровадження декларування видатків для державних службовців і членів їхніх родин; посилення відповідальності хабарників за ініціювання корупційних діянь.

6. Удосконалення системи підготовки кадрів для роботи в органах державної влади та органах місцевого самоврядування шляхом внесення змін до галузевих стандартів та освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вітчизняних ВНЗ за напрямами підготовки «Державне управління», «Економіка і підприємництво» та «Менеджмент і адміністрування», доповнення переліку відповідних навчальних предметів курсами: «Управління транскордонним співробітництвом», «Менеджмент в органах місцевого самоврядування», «Економіка територіальних громад», а також запровадження відповідної спеціалізації для випускників за вказаними напрямами підготовки. Розробка регіональних програм підвищення кваліфікації для працівників усіх органів місцевого самоврядування на основі укладення довгострокових угод із ВНЗ та науковими установами відповідних регіонів, а також підприємствами консалтингу, що спеціалізуються на наданні HR (Human Resources)-послуг.

Реалізація вказаних заходів дозволить наростити фінансовий потенціал органів місцевого самоврядування в Україні, сформувати умови для вдосконалення механізмів державно-приватного партнерства на регіональному рівні, забезпечить зростання якості людського капіталу регіональних економік та посилення їх відкритості. У свою чергу, це створить дієві стимули щодо підвищення конкурентоспроможності українських регіонів в умовах загострення глобальної конкуренції, сприятиме зменшенню регіональних диспропорцій, поліпшить соціальні стандарти життя громадян України.

Для розвитку державно-приватного партнерства у реалізації потенціалу Євро-2012 необхідно здійснити інституціональні та організаційні заходи у таких пріоритетних напрямках:

1. Узгодження законодавства щодо створення та діяльності ДПП, спрощення процедури укладення договорів, посилення відповідальності сторін за виконання зобов'язань, із визначенням зобов'язань державних підприємств та органів влади ще до укладення договору. В органах місцевого самоврядування потрібно створити організаційні підрозділи, які спеціалізуюватимуться на розвитку ДПП та допомагатимуть представникам бізнесу готувати документацію для участі у конкурсах, а для службовців встановити прозорі і ефективні стимули розвитку партнерства, а саме: запровадження надбавок до зарплат, пропорційних до залучених у межах ДПП інвестицій; визначення перспектив службового зростання за якісну реалізацію угод із ДПП, завдяки яким покращено інфраструктуру регіону, ефективніше використовується ресурсний потенціал, створено робочі місця.

2. Активізація просвітницьких, інформаційних та консультаційних проектів у регіонах з метою висвітлення перспектив створення ДПП, переваг приватних інвесторів. За участі грантодавців необхідно запровадити ефективні форми безкоштовного навчання, підвищення кваліфікації і перекваліфікації кадрів для представників органів влади, бізнесу щодо специфіки створення і функціонування ДПП.

3. Поширення соціальної реклами про переваги ДПП не лише у розбудові інфраструктури житла, але і у сфері культури, освіти, охорони здоров'я з висвітленням позитивного досвіду ДПП в Україні.

4. Протидія корупційним проявам у процесі укладення угод про ДПП з боку

представників органів влади, які спеціалізуються у цій сфері, підвищення відповідальності за корупційні дії при відборі переможців для реалізації спільних проектів.

5. Організаційно-економічне сприяння розвитку кластерних форм співробітництва для підвищення ефективності ДПП. Це необхідно відобразити у відповідних програмних документах (Концепції створення кластерів в Україні, змінах та доповненнях до стратегій регіонального розвитку та галузевих концепцій розвитку). Для реалізації кластерних ініціатив потрібно посилювати довіру між учасниками таких об'єднань, активізуючи відкритість влади, забезпечуючи рівний доступ суб'єктів процесу формування ДПП до необхідної інформації та ресурсів, налагоджуючи різні форми офіційної та неофіційної співпраці між органами влади, представниками державних і приватних підприємств.

6. Покращення кадрового забезпечення реалізації ДПП у регіонах. Вимогами до осіб, відповідальних за налагодження співробітництва, повинні стати не лише рівень освіти, досвід роботи, але і креативний підхід, схильність до інновацій, активна громадянська позиція та патріотизм.

Наведені напрями та завдання мають організаційно-інституціональний характер і повинні доповнюватися позитивним досвідом реалізації системних пілотних територіально-секторальних програм, зорієнтованих на вирішення вагомих проблем соціально-економічного розвитку України та окремих регіонів, ефективне й раціональне використання природних і набутих фактичних переваг та потенціалу національної конкурентоспроможності. До першочергових об'єктів впливу таких програм насамперед необхідно віднести матеріально-технічний, ресурсний і соціальний потенціал, нагромаджений під час підготовки і проведення Євро-2012.

Для досягнення пріоритетів та реалізації механізмів транскордонного та міжрегіонального співробітництва в контексті використання нагромадженого потенціалу при підготовці і проведенні в Україні Євро-2012 доцільно:

1. Забезпечити завершення з використанням нових управлінських рішень розпочатих у межах виконання Державної цільової програми з питань підготовки та проведення Євро-2012 проектів, у т.ч. за рахунок задіяння переваг державно-приватного партнерства, поширення концесії, розвитку нових форм транскордонного і міжрегіонального співробітництва, зокрема європейських угруповань територіального співробітництва, транскордонних кластерів та партнерства.

2. Для розвитку регіональних транскордонних кластерів та транскордонних промислових зон в Україні доцільно завершити формування відповідного інституційного середовища розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва, прийняти державну стратегію розвитку та підтримки кластерів в Україні і конкретизувати її в окремих секторальних програмах і відповідних стратегіях розвитку регіонів. Забезпечити актуалізацію регіональних стратегій соціально-економічного розвитку, включаючи транскордонні та міжрегіональні аспекти.

3. Удосконалити існуючу систему стратегічного планування розвитку регіонів України. Для регіонів, зокрема прикордонних, у стратегіях соціально-економічного розвитку передбачити блок щодо міжрегіонального та транскордонного співробітництва з узгодженням і координацією реалізації програм/проектів між відповідними партнерськими регіонами.

У системі стратегічного планування передбачити розробку і реалізацію спільних стратегій розвитку транскордонних регіонів із врахуванням положень Закону України «Про генеральну схему планування території України». Розробити механізми щодо підвищення відповідальності за реалізацію стратегічних планів, посилити блок моніторингу та контролю за виконанням намічених/поставлених завдань.

Удосконалити існуюче нормативно-методичне забезпечення функціонування системи стратегічного планування в Україні і створити умови для ознайомлення з ним всіх представників владних структур, наприклад, у межах діяльності новоствореного кластеру в

системі підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування України.

4. Ввести в систему статистичного обліку транскордонну статистику відповідно до норм Євростату для спостереження за ситуацією щодо малого прикордонного руху, діяльності транскордонних ринків та їх впливу на соціально-економічний розвиток прикордонних територій.

5. Створити умови для кадрового, фінансового, інформаційного та нормативно-методичного забезпечення функціонування єврорегіонів та передбачити механізм узгодження загальноєвропейських, національних та регіональних інтересів шляхом включення органів транскордонного співробітництва в систему регіонального управління України.

Для ефективного використання об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, підготовлених до Євро-2012, в Україні необхідно:

- забезпечити подальше інтегрування національної дорожньо-транспортної мережі в міжнародні транспортні системи шляхом участі у міжконтинентальному проекті «Євразія» та інших залізничних і автомобільних проектах із розбудови центральної осі нової Транс'європейської транспортної мережі;

- ініціювати розробку та реалізацію національної програми розбудови міжрегіональних автомагістралей, а також шляхів транспортного сполучення на місцевому рівні;

- стимулювати інвестиційну активність у інноваційній та високотехнологічній сферах транспортної галузі на умовах державно-приватного партнерства, зокрема концесій, удосконалити механізми лізингу транспортних засобів та створити законодавчо закріплені умови, що стимулюють інвестування в об'єкти транспортної і туристичної інфраструктури;

- поширювати практику (яка використовувалася у містах, що приймали матчі Євро-2012) для вдосконалення маршрутів руху міського, міжміського комунального пасажирського транспорту, підвищення рівня забезпеченості необхідною кількістю рухомого складу, автобусів для міжміських і міжнародних перевезень, впровадження сучасних інформаційних технологій контролю безпеки руху в інших обласних центрах України;

- розвивати мобільні транспортні системи управління рухом пасажирських поїздів шляхом оновлення залізничного полотна, проведення ремонту рухомого складу та створення логістичних центрів у транспортних вузлах зі значними вантажопотоками, які забезпечуватимуть дотримання якісних критеріїв усього спектра транспортних послуг і підвищення продуктивності транспортної системи.

Для підвищення ефективності використання підготовлених до Євро-2012 спортивних об'єктів необхідно реалізувати такі завдання:

- реорганізація управлінь обласних державних адміністрацій у регіонах, де проводилися матчі Євро-2012, у відділи розвитку спортивних об'єктів та транспортної інфраструктури з делегуванням їм функцій моніторингу, аналізу і планування підвищення ефективності використання підготовленої до Євро-2012 спортивної інфраструктури;

- моніторинг стану модернізації об'єктів та прийняття рішення щодо доцільності її завершення, механізмів та засобів фінансування, у т. ч. з метою підвищення завантаженості та ефективності використання; розробка цільових програм розвитку та підвищення ефективності використання спортивних об'єктів та їх інфраструктури;

- забезпечення економічно обґрунтованого рівня окупності підготовлених до чемпіонату спортивних об'єктів шляхом створення сприятливих умов для стимулювання залучення приватних інвестицій в об'єкти спортивно-туристичної інфраструктури на принципах державно-приватного партнерства;

- використання підготовлених футбольних об'єктів для розвитку інших видів спорту

та розважально-культурних заходів, що підвищить їх як інвестиційну, так і спортивну привабливість та забезпечить підготовку держави до проведення інших масштабних спортивних подій у межах як професійного, так і непрофесійного спорту;

- розвиток спортивно-ділової інфраструктури навколо стадіонів шляхом створення сприятливих умов і стимулів для залучення інвестицій у будівництво офісних приміщень. Так, з метою підвищення мотивації підприємницького сектора до розбудови ділової, торговельно-офісної та відпочинкової інфраструктури навколо спортивних об'єктів, підготовлених в Україні до Євро-2012, регіональним та місцевим органам державного управління доцільно розробити і попередньо затвердити (інституціалізувати механізми спрощеного прискороного погодження) генеральні плани розміщення і технічні пропозиції відповідних об'єктів, що безкоштовно надаватимуться на конкурсних засадах підприємницьким структурам включно з інформаційно-консультаційною підтримкою, сприянням створенню об'єктів інфраструктури підтримки інноваційної діяльності, забезпеченням інвесторів іншою проектно-технічною документацією, впорядкуванням територій бізнес-інфраструктури навколо підготовлених спортивних об'єктів;

- використання досвіду підготовлених до Євро-2012 спортивних об'єктів для будівництва в Україні великих спортивних об'єктів для інших видів спорту та подальшого їх залучення до проведення регіональних, національних та світових спортивно-розважальних заходів;

- виділення фінансових ресурсів для розробки національних і регіональних програм розвитку професійного та масового спорту та його інфраструктури.

З метою ефективного використання потенціалу туризму регіонів України необхідно здійснювати державну політику, спрямовану на використання можливостей пролонгації рекламного ефекту України як країни туризму в наступні роки. Серед заходів поширення позитивного іміджу туристичної країни та реалізації нагромадженого туристичного потенціалу доцільно реалізувати наступні:

- відкриття представництв національної туристичної організації України за кордоном, поетапне збільшення кількості культурно-інформаційних центрів при дипломатичних установах України для розширення інформації про туристичний потенціал країни;

- розробка (Державним агентством з туризму та курортів, Національним центром розвитку туризму спільно з найбільш успішними туристичними інформаційними центрами України) науково обґрунтованої концепції створення та розміщення ТПЦ по території України з визначенням їх оптимальних організаційно-правових форм, окресленням першочергових завдань їх функціонування, фінансуванням діяльності. Доцільно передбачити можливість налагодження роботи сезонних мобільних ТПЦ, а також розробки альтернативного варіанта комерційної форми діяльності ТПЦ на базі туристичних підприємств із визначенням граничної кількості безоплатних послуг та основ пільгового оподаткування їх діяльності;

- рекламування туристичних можливостей країни, в тому числі через проведення туристичних фестивалів та ярмарків (поінформування через календар подій, які відбуватимуться у регіонах країни у найближчі 1-2 роки після проведення Євро-2012);

- активна участь України (Державний туристичний офіс, Державне агентство з туризму та курортів) після проведення Євро-2012 у найбільших туристичних заходах (ярмарках, виставках, туристичних салонах) з метою представлення країни;

- проведення активної сезонної рекламної кампанії на телебаченні іноземних країн, спрямованої на промоцію зимового, літнього та культурного відпочинку, відпочинку для різних вікових груп, спеціалізованого туризму в Україні;

- здійснення промоції бренду «7 чудес України» (у різних категоріях) в інформаційному просторі іноземних країн для просування окремих туристичних продуктів та реклами туристичних об'єктів України, які становлять культурну, історичну, архітектурну чи природну цінність;

- подання заявок на проведення інших великих заходів спортивного (світового та європейського рівня) та гуманітарного характеру (музичні, пісенні фестивалі та конкурси, тематичні фестивалі, виставки та ін.) з метою розвитку внутрішнього туризму, зокрема активізації соціального, інвентивного, ділового, молодіжного видів туризму;

- ініціювання регіональними та місцевими органами влади методичних інформаційно-комунікаційних заходів, спрямованих на поширення серед вітчизняних туристичних операторів, підприємств готельно-ресторанного бізнесу позитивного європейського досвіду підвищення рівня завантажуваності готелів шляхом диверсифікації використання їх приміщень; здійснення промоакцій та зменшення цін залежно від орієнтації на туристичний сегмент, розмірів туристичних груп;

- розробка нових напрямів підготовки спеціалістів у туристичній сфері для створення ніші високоспеціалізованих фахівців у сфері туризму та забезпечення підвищення рівня туристичного обслуговування.

Характеристика транскордонної інфраструктури України станом на 2012 р.

Кордон із:	Довжина кордону, заг. / сухоп., км	Кількість автомобільних пунктів перетину кордону	Ділянка кордону на один КПП, км	Кількість залізничних ПП	Ділянка кордону на один КПП, км
Білорусією	1084/975	20	48,8	6	154,9
Росією	2295/1974	48	41,1	15	122,2
Молдовою	1222/955	41	23,2	10	120,2
Румунією	625	7	87,7	4	101,3
Угорщиною	136	5	34,2	3	45,0
Словаччиною	98	2	44	3	49,0
Польщею	535	6	89,2	7	90,3
Разом	5996/5299	129	41,1	48	117,1

Результати проведення фінальних частин чемпіонатів Європи з футболу за період 2004-2012 рр.³³

Показники	Євро-2004, Португалія	Євро-2008, Австрія та Швейцарія	Євро-2012, Україна та Польща *
Дохід УЄФА, млн євро	853,1	1350,9	1383,0
Витрати на проведення чемпіонату	4 млрд євро: 50,0 % витрати футбольних клубів, 40,0 % – регіональних органів влади і самоврядування, по 5,0 % – ЄС і державний бюджет	1 млрд євро (державно-приватне партнерство)	4,0 млрд дол. США (переважно державний бюджет)
Дохід держави, млн євро	400	450	500
Кількість туристів, млн. осіб	0,6	1,0	1,8

* дані відносно України

Кількість іноземних туристів, які відвідували окремі чемпіонати Європи та світу з футболу у 2000-2008 рр. за рік до проведення та у рік проведення чемпіонату³⁴

Країни	Турніри	Кількість іноземних туристів за рік до проведення спортивного заходу, млн осіб	Кількість іноземних туристів у рік проведення спортивного заходу, млн осіб
Голландія	Євро-2000	9,9	10,0
Бельгія	Євро-2000	6,4	6,5
Португалія	Євро-2004	11,7	10,6
Німеччина	Чемпіонат світу з футболу 2006 р.	21,5	23,6
Австрія	Євро-2008	20,8	21,9
Швейцарія	Євро-2008	8,4	8,6

³³ Що дало Євро-2012 Україні? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibud.ua/ua/novost/chto-dalo-evro-2012-ukraine-13466>.

³⁴ Index Mundi - Country Facts. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.indexmundi.com/>; UNWTO Tourism Highlights 2011 Edition. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unwto.org/facts.

Задоволеність відвідувачів Євро-2008 окремими аспектами організації чемпіонату³⁵

Аспекти Євро, якими вболівальники найчастіше були задоволені	% відповідей «дуже задоволений» і «задоволений»	Аспекти Євро, якими вболівальники найчастіше були незадоволені	% відповідей «незадоволений» і «дуже не задоволений»
Гостинність	75	Інформація	59
Відчуття безпеки	75	Проживання	55
Атмосфера в містах, приймаючих чемпіонат	73	Програма	40
Атмосфера в зонах публічних трансляцій	70	Комфорт у зонах публічних трансляцій	36

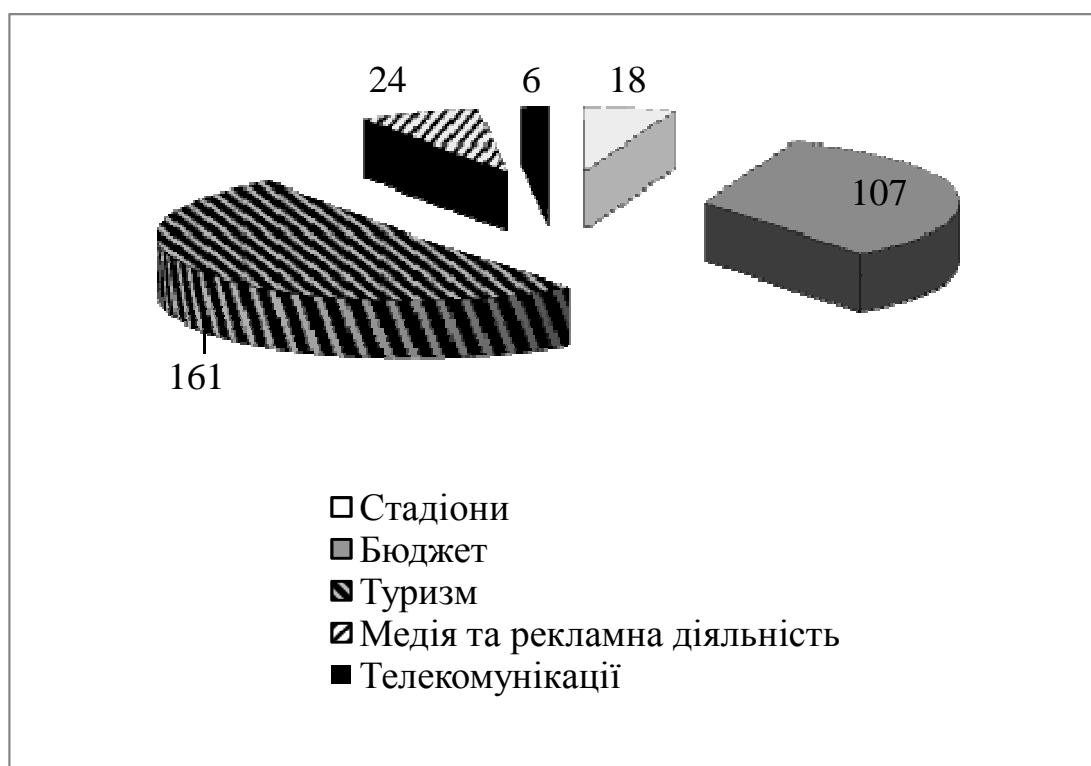

Рис. 1. Значення і розподіл економічних наслідків проведення Євро-2008 в Швейцарії (% збільшення доходу в результаті прямого і непрямого впливу)³⁶

³⁵ Магдалена Стец, Войцех Фенріх. Чемпіонат Європи з футболу 2008. Досвід Австрії і Швейцарії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.city-adm.lviv.ua/news/images/stories/EE_Zreda_gowane%20na%20Ukraine_UKR-RED-r.pdf.

³⁶ Economic impact of the UEFA EURO2008™ in Switzerland. Study on behalf of the UEFA and Swiss Football Association in teamwork with the Institute for Advanced Studies (IHS), Vienna. Ruschlikon / Lucerne, June 2004.

**Кількість туристів та екскурсантів,
обслужених суб'єктами туристичної діяльності у 2010 році, за регіонами, осіб**³⁷

Регіони	Усього туристів, осіб	У тому числі охоплених внутрішнім туризмом, осіб	Усього екскурсантів, осіб
Україна	2280757	649299	1953497
АР Крим	248750	144127	414789
Вінницька	38846	22511	21083
Волинська	52041	40280	27481
Дніпропетровська	105413	55503	25812
Донецька	138833	75258	30852
Житомирська	15875	10401	6244
Закарпатська	52080	32232	22053
Запорізька	88821	46227	55067
Івано-Франківська	53333	40296	646465
Київська	30088	10395	3573
Кіровоградська	19224	13488	6858
Луганська	35880	22414	20062
Львівська	153939	41705	56045
Миколаївська	35929	24016	11525
Одеська	103526	30988	84214
Полтавська	43049	26419	23656
Рівненська	39702	31906	11224
Сумська	45172	32977	40788
Тернопільська	19949	13389	13719
Харківська	138440	50253	29185
Херсонська	94156	84616	24497
Хмельницька	59806	46794	49744
Черкаська	36289	27317	24524
Чернівецька	64084	36732	6268
Чернігівська	24234	14911	10769
м. Київ	2047329	325936	63627
м. Севастополь	188572	93239	223373

³⁷ Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні : Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К., 2011. – 91 с.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Обсяги інвестування у підготовку України до Євро-2012.....	4
2. Організаційно-управлінські механізми розвитку регіональних економічних комплексів: використання досвіду підготовки до Євро-2012.....	6
3. Реалізація потенціалу міжрегіональної та транскордонної співпраці, нагромадженого при підготовці та проведенні Євро-2012.....	12
4. Пріоритети ефективного використання об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, підготовленої до Євро-2012	17
5. Напрями ефективного використання підготовлених до Євро-2012 спортивних об'єктів	24
6. Забезпечення ефективного використання туристичного потенціалу регіонів України після проведення Євро-2012	29
Висновки та рекомендації	37
Додатки.....	43